

„Nu există o mițva (poruncă) mai mare (importantă) decât răscumpărarea prizonierilor (ostaticilor)” [anul 5784] רמבם: אין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים

În aceste zile grele, pare că nimeni nu a reușit să exprime dorința noastră de a-i vedea pe cei răpiți acasă mai bine decât marele înțelept Rambam (Maimonides, Spania sec.12) prin această frază scrisă în cartea lui monumentală „Mișne Tora”, un comentariu lărgit la cartea a cincea a Toraei, Deuteronom. El scrie acolo:

„Răscumpărarea prizonierilor vine înaintea ajutorului și întreținerii săracilor, fiindcă prizonierul este atât săracul cât și înfometatul și însetatul laolaltă. El se află într-un risc incalificabil, iar cel care trece cu vederea (ignoră?) răscumpărarea lor nu împlinește porunca „Să nu îți împietrești inima și nici să nu-ți închizi mâna” (Deuteronom 15:7) și „Să nu fii pasiv când sângele apropiatului tău este vărsat” (Levitic 19:16). Nu ai o mițva mai mare decât răscumpărarea prizonierilor” (Rambam, Mișne Tora, Zeraim, legile dării la săraci 8:10).

Noi vom sta alături de ei și ne vom ruga de Domnul Dumnezeu ca să se îndeplinească cuvintele profetului:

„Un glas se aude în Rama, bocet și plâns amar; Rahela își plânge fiii. Refuză să fie consolată pentru fiii ei, că nu mai sunt ... Iar Domnul a spus, există o speranță până la urmă și fiii se vor întoarce la locul lor” (Ieremia 31: 15, 17). "ישבו בנים לגבולם"

„Orb" și „orbire" în cultura ebraică

Vechiul Testament

Termenul ebraic standard pentru „orb” este ' *ivver* עיוור; Exod 4:11; et al., un substantiv care exprimă defectul fizic. Forma abstractă este ' *ivvaron* עיורון, „orbire”; Deut. 28:28; Zah. 12:4. Cuvântul *sanverim* סנוורים; Gen. 19:11; Regi II 6:18, uneori incorect tradus „orbire”, desemnează o lumină orbitoare care cauzează (eventual temporar) pierderea vederii. În *Vechiul Testament* există cel puțin șapte verbe care descriu „ochii care nu pot vedea” sau „ochii slabi”.

Problematika orbirii a fost larg raspândită în antichitate în Orientul Apropiat. Tehnicile de prevenire includeau aplicarea de unguente cu rol igienic, în special kohl-ul, dar și intervenții chirurgicale (v. *Codul lui Hammurapi* din Babilonia, cca. 1700 î.Hr.). Nu există nicio dovadă însă că porunca biblică de interzicere a consumului cărnii de porc a fost destinată sau înțeleasă ca fiind destinată prevenirii trichinelozei sau a altor boli care produc orbire. Cazurile biblice de mențiune a orbirii îi includ pe Isaac, Iacov, Eli și Ahia din Silo, a căror vedere s-a pierdut odată cu înaintarea în vârstă.

În afara bătrâneții, alte cauze ale orbirii naturale nu sunt menționate în Biblie. În câteva pasaje orbirea este menționată ca fiind o pedeapsă dată de Dumnezeu: ca amenințare a încălcării legământului de către Israel și în cazul „păstorului neglijent”, ca avertisment - ochiul lipsit de respect față de părinți va fi scos de păsări de pradă. Teologic vorbind, toate cazurile de orbire sunt atribuite lui Dumnezeu, la fel cum tot Lui îi este atribuită și recăpătarea vederii. Cu toate acestea, în afara cazurilor menționate, orbirea nu este explicit specificată drept pedeapsă pentru păcat.

Ca formă de pedepsire umană, orbirea se regăsește în sintagma „ochi pentru ochi”, deși încă se dezbate dacă acest lucru a fost realizat literalmente în Israel în raport cu legea în cazurile lui Samson și al regelui Zedechia, cărora li s-a luat vederea de filistenii, respectiv de Nabucodonosor. Mai multe pasaje din *Biblie* vorbesc despre vederea „risipită” sau „slăbită” de lacrimi și durere.

Persoanele lipsite de vedere sunt înțelese în *Vechiul Testament* ca fiind natural neajutate, prin trimiterea ca mențiune la anumite categorii: orbi, șchiopi, muți și robi/subiecți ai exploatării. Etica biblică atrage, însă, atenția asupra interzicerii exploatării acestora.

În *Biblie* orbirea este utilizată cu câteva sensuri metaforice. Frecvent ea se referă la lipsa de înțelegere intelectuală sau morală. Judecătorii sunt avertizați că mita sau cadourile orbesc analiza cu discernământ. Proorocul Isaia afirmă că misiunea sa este de a unge ochii poporului lui Israel pentru ca acesta să nu mai „vadă” și să se pocăiască pentru a fi vindecat. Orbirea lui Isaia se referă la neglijență, în timp ce în *Numeri* scoaterea ochilor se referă cel mai adesea la înșelăciune .

Talmudul și Legea evreiască

Numărul neobișnuit de mare de înțelepți din Talmud care au fost orbi reflectă probabil prevalența acestui handicap în cele mai vechi timpuri. Numele talmudic pentru orbi este *suma* סומא, iar eufemismul *sagi nahor* סגי נהור („cu/în exces de lumină”) este utilizat adesea pentru a îi desemna: „*suma* pe care îi numim *sagi nahor*”.

Termenul este aramaic și nu ebraic; este comun în ebraica rabinică, cea care a inclus cuvinte aramaice în textul ebraic. Literalmente, cuvântul *sagi* înseamnă în aramaică „abundență, multitudine”, iar *nahor* înseamnă „lumină”. Acest tip de eufemism care consacră înțelesul opus este foarte comun în limbile semitice, printre care araba, aramaica sau ebraica, și nu se referă doar la subiectele tabu, ca în cazul acestui termen, ci la numeroase alte domenii. Unele dintre eufemisme reușesc chiar să amuze. Lingviștii arabi clasici le numesc *l'dhaadh* . În ebraica modernă ele sunt numite *leshon sagi nahor*, însemnând „limba *sagi nahor*-ilor”. Termenul însuși din dezbaterile noastre este utilizat pentru a denumi fenomenul.

Spre deosebire de surdo-mut, care este văzut în legea ebraică ca fiind anormal, orbul este privit ca fiind pe deplin normal, dar multe dintre restricțiile și avantajele legale sau religioase care i se aplică sunt determinate de dizabilitatea sa fizică. Un caz particular, spre exemplificare, este scutirea orbilor de la datoria de a merge la

Ierusalim la Sărbătoarea Pelerinilor. Natura specială a acestei legi, care a derivat din interpretare omiletică a unui cuvânt, se regăsește în faptul că se aplică inclusiv acelor persoane care nu pot vedea numai cu un singur ochi. S-a ridicat în ultima vreme inclusiv problema permisiunii de îndepărtare a corneei unei persoane decedate pentru a o înlocui pe cea a unui orb pentru a-i recăpăta vederea. Opinia teologică este aproape unanim favorabilă.

Tradus din engleză de Adrian Lesenciuc

Apărut în Mișcarea Literară, 15:3, 2015

„Toți cei din congregație care se întorseseră din captivitate, au făcut colibe ... și a fost o bucurie foarte mare” (Neemia 8:17) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות ותהי שמחה גדולה מאד [anul 5786]

De doi ani, cuvintele nemuritoare al marelui înțelept Rambam despre obligația de a elibera ostatici, se află pe prima pagină a site-lui nostru. În sfârșit, sperăm cu toții că vom putea elimina acest articol.

Astfel ajungem la cuvintele marelui conducător al poporului evreu care se reîntoarce din exilul babilonean, Neemia fiul lui Hacalia, care a fost unul din inițiatorii construcției celui de al doilea Templu. El ne povestește:

[„Toți cei din congregație care se întorseseră din captivitate, au făcut colibe și locuiau în colibe ... și a fost o bucurie foarte mare” \(Neemia 8:17\).](#)

Este uluitor cât de mult se aseamănă ceea ce se petrece în aceste zile cu ce citim în Vechiul Testament. Astăzi, ca și atunci, această întoarcere din captivitate se petrece în zilele sărbătorii de Sucot (Sărbătoare Colibelor). Astăzi, ca și atunci este o bucurie foarte mare.

Tot ce ne rămâne este să fim demni acestor oameni și de asemenea acestor fapte, pe care fiecare le poate înțelege după credința și înțelepciunea lui.

[Sperăm ca foarte curând să putem repeta cuvintele profetului: „Fiii tăi s-au întors în țară” \(Ieremia 31:16\) וישבו בנים](#)

„Tov lamut bead arțenu” - „E bine să mori pentru patria noastră” טוב למות בעד ארצנו

În 18 martie s-au împlini 105 ani de la moartea unuia dintre cei mai mari eroi al Israelului modern, Iosef Trumpeldor. În 8 martie 1920, o săptămână după moartea lui, a apărut în ziarul *HaAretz* articolul „Tel Hai”, semnat de Zeev Jabotinsky. Autorul descrie ultimele clipe ale eroului rănit. Văzând jalea camarazilor lui, ultimele cuvinte spuse Iosef Trumpeldor au fost: „E bine să mori pentru patrie”.

Trumpeldor a fost un luptător evreu, lider sionist, socialist și pionier. Ca urmare a vieții sale vijelioase, eroismului și morții glorioase în lupta de la Tel Hai, el a devenit un model de luptător și mai ales un erou național. Eu țin minte că la școală și mai ales în armată învățam despre eroismul lui și al camarazilor săi și făceam excursii la statuia Leului din Tel Hai, unde sunt imortalizate aceste ultime cuvinte și numele celor căzuți acolo.

Iosef Trumpeldor s-a născut în 1880 în Rusia, în Caucaz și a copilărit în orașul Rostov. Sub influența lui Herzl, în perioada studiilor a devenit activist sionist, înființând în oraș un club sionist. Această activitate s-a întrerupt în 1902, odată cu recrutarea lui în armata rusă. El s-a angajat ca voluntar în diferite unități de comando, unde și-a dovedit extraordinarul curaj prin fapte eroice, devenind o figură renumită, în ciuda antisemitismului promovat în relațiile dintre soldați. A luptat la Port Arthur, în Războiul Ruso-Japonez, unde a fost decorat și a primit grad de ofițer. În 20 august 1904, un proiectil i-a distrus mâna stângă, iar doctorii au fost obligați să i-o amputeze. Cu toate acestea el s-a întors pe front, fiind din nou decorat pentru fapte de eroism. Când Port Arthur a capitulat, Trumpeldor a ajuns într-un lagăr de prizonieri japonez. Din cei 70.000 de prizonieri, 1.739 erau evrei. Acolo el a desfășurat o intensă activitate sionistă, a publicat un săptămânal în idiș, a corespondat cu Menahem Usișkin, un lider neoficial al mișcării sioniste și un om de influență, intenționând să vină în Palestina pentru a întemeia așezări agricole cooperatiste.

După eliberare, în 1906, a fost primit de cuplul regal, țarina și țarul, care i-au înmănat personal mai multe medalii și un cadou, o proteză. În anii următori a studiat dreptul, absolvind facultatea în 1912. Imediat după aceea a venit în Palestina împreună cu un grup de tineri, dorind să înființeze o *moșava* (colonie) comunistă. Ei au întemeiat prima „colonie cooperatistă”, Dgania, care va deveni primul kibbuț, Dgania Alef. Apoi, cu un grup de 15 tineri, au încercat să înființeze Comuna Migdal, dar experimentul a eșuat.

Spre deosebire de tovarășii lui din Dgania, el a refuzat cetățenia otomană, iar ca cetățean rus și ofițer în armata rusă, la izbucnirea Primului Război Mondial a fost nevoit să părăsească țara, plecând în Egipt. Împreună cu Jabotinsky, aflat și el în Egipt, au înființat un regiment de voluntari care a luptat alături de forțele britanice în bătălia de la Gallipoli. Tot acolo și-a cunoscut logodnica, Fira Rozov, din Petah Tikva.

Nefiind primit în regimentul de voluntari pentru că era rus și invalid, a hotărât să plece în Rusia. În iunie 1917 a încercat să adune o unitate de 100.000 de evrei care să lupte pe frontul din Caucaz. Guvernul provizoriu l-a încurajat în acest proiect grandios. În decembrie 1917 a primit permisiunea guvernului bolșevic să înființeze o unitate militară de 1.000 de evrei. Numai că evreii nu au cooperat, nevrând să se amestece în războiul civil între albi și roșii. S-au prezentat doar vreo 20 de persoane, așa că ideea a căzut.

În octombrie 1919 s-a întors în țară și și-a revăzut prietenii și logodnica. Între timp însă, în Rusia, se legase sufletește de o altă tânără, Ema Țipkin, așa că relațiile cu fosta logodnică s-au răcit. În martie 1920 a intrat în activitatea politică alături de Jabotinsky. Trumpeldor a încercat să unifice partidele muncitorești. Mai târziu i s-a cerut să plece în Galileea superioară ca să vadă care este situația.

Pentru a înțelege cele întâmplate trebuie să ne întoarcem cu câțiva ani urmă. În 1916, prin acordul Sykes-Picot, întreg nordul Galileei a trecut sub influență franceză. După semnarea acordului, în septembrie 1919, britanicii au eliberat regiunea, de la Roș Hanikra, pe malul Mediteranei, până la lacul Hula. Francezii nu au trimis armată în regiune, puținele trupe fiind staționate pe malul mării. Așa că arabii au atacat. La început au atacat numai sate creștine, dar spre sfârșitul anului au atacat și așezări evreiești, ba chiar și pe puținii soldați francezi din zonă. La cererea lui Ben Gurion, Trumpeldor a venit la Tel Hai la sfârșitul lui decembrie 1919 pentru a organiza apărarea coloniilor evreiești. Atacurile arabilor au continuat și în ianuarie-februarie 1920.

Circula chiar zvonul că aceștia au hotărât să distrugă toate localitățile evreiești din zonă. La 1 martie 1920, arabii au intrat în localitatea Tel Hai pentru a confisca armele evreilor. Când au încercat să ia armele cu forța, Trumpeldor a ordonat evreilor să deschidă focul. În schimbul îndârjit de focuri, Trumpeldor a fost grav rănit în abdomen. Camarazii lui, neavând pregătirea necesară, nu îndrăzneau să îngrijească rana. El a cerut să i se aducă apă, s-a spălat pe mâini, și-a reintrodus singur intestinele în teribila rană și tot singur s-a pansat. Dar arabii atacau mai departe, chiar și cu grenade, așa că s-a hotărât retragerea la Kfar Gil'adi, nu departe de Tel Hai. Trumpeldor a decedat pe drum. Până la urmă n-au avut încotro și s-au retras și din celelalte două localități, Metula și Kfar Gil'adi.

Mai târziu s-a povestit că fiind întrebat cum se simte, Trumpeldor a răspuns „Nu-i nimic, merită să mori pentru patrie” sau „e bine să mori pentru țara noastră” - „*tov lamut bead arțenu*”. Unii cred că este o adaptare a proverbului latin *Dulce et decorum est pro patria mori*. (E dulce și glorios să mori pentru patrie). După întemeierea statului, veridicitatea acestor cuvinte a fost uneori pusă la îndoială. Doctorul din Kfar Gil'adi, probabil ultimul care a vorbit cu el, povestea că Trumpeldor era atât de slăbit, încât cu greu a reușit să murmure ceva de neînțeles. Alții susțin că Trumpeldor nu ar fi putut spune această frază din simplul motiv că nu știa ebraica. Există chiar zvonul că ultimele sale cuvinte nu ar fi fost decât o înjurătură în limba rusă. Poate că fiecare dintre aceste variante ascunde câte un sâmbure de adevăr...

Totuși mitul soldatului erou cu mâna amputată dăinuiește peste generații. Această frază nemeritoare a fost atribuită lui Trumpeldor și de alte două mari personalități care au adus un elogiu binemeritat eroismului său nepieritor: liderul socialist Berl Katzenelson și scriitorul clasic Iosef Haim Brener. Moștenirea eroismului lui Iosef Trumpeldor luminează generații de israelieni chemați să-și apere țara și adesea nevoiți să se sacrifice pentru ea.

Articolul a apărut în revista Babel în Martie 2019

1984 - un roman revoluționar 70 de ani de la apariție

Zilele acestea s-au împlinit 70 de ani de la apariția romanului revoluționar *1984* al scriitorului britanic George Orwell. Este un roman istoric despre opresiunea practică de un guvern totalitar, precum și despre comportamentul oamenilor care trăiesc într-un astfel de regim. Orwell a scris cartea în 1948, pe o insulă scoțiană, într-o perioadă în care suferea de o formă foarte gravă de tuberculoză.

Ațiunea romanului are loc într-un viitor utopic și prezintă viața lui Winston Smith, un nefericit funcționar care trăiește în super- statul Oceania, una din cele trei mari puteri care domină planeta și care sunt într-un război perpetuu. În acest stat populația trăiește sub supraveghere continuă, întreaga lor viață fiind controlată de șeful statului, numit „Big Brother”, (Fratele cel Mare). În această țară nu există legi, însă există o forță de poliție care supraveghează minuțios mișcările, comportamentele, până și gândurile supușilor, iar imense afișe care tronează pe străzi reamintesc obsesiv tuturor că „Fratele cel Mare e cu ochii pe tine”, te protejează, se interesează de tine și chiar îi pasă de soarta ta, tu însă nu poți face nimic fără știrea lui. În afară de afișele omniprezente există și televizoare, nelipsite până și în casele oamenilor, care transmit, dar simultan receptează sunete și imagini. Supravegherea are loc nu numai prin mijloace tehnologice, ci și în mod direct, prin patrulile de poliție, care nu se dau în lături de la nicio încălcare a vieții private, chiar violarea intimității caselor oamenilor.

Winston Smith lucrează la Ministerul Adevărului. Slujba lui este să rescrie pentru ziare rapoartele din trecut, conform noii realități. Smith trăiește într-o incertitudine constantă; el nu poate fi sigur de absolut nimic, nici măcar dacă anul curent este 1984, sau nu!

Societatea descrisă în carte este una de dezinformare și de supraveghere totală. El întâlnește o fată, Julia. Ei se îndrăgostesc și decid să locuiască împreună, lucru interzis în Oceania. În consecință sunt arestați, chinuiți, „reeducați” și „readuși în societate”.

Detaliile intrigii le lasă curiozității cititorilor, atât al celor care au citit cartea cât și celor care o vor citi, atrași de prezentarea noastră. Vreau doar să exprim câteva gânduri referitoare la roman și la viitorul vizat de mesajul orwellian. Winston trăiește într-o țară în care gândirea individuală este interzisă, în care un singur om, „Fratele cel Mare” are dreptul să gândească și să decidă. Winston este însă mânat de talentul său înăscut de a analiza și de a critica, ceea ce îl face să-și pună întrebări despre gândirea și discernământul „Fratelui cel mare”. Această îndrăzneală îl duce la un conflict cumplit cu autoritățile. Problema este că în această luptă el este complet singur, compatrioții lui fiind supuși regimului și indiferenți. Îi vine greu să creadă că este singurul din țară care îndrăznește să conteste această ordine. Dar nici el nu reușește să țină piept acestei încarcerări a minții și se predă,

„convertindu-se” la a-l sluji și a-l iubi pe „Fratele cel Mare”.

1984 este un manifest politic, nu o prorocire. În ciuda acestei analize, mulți au simțit că faptele descrise în roman amintesc oarecum evenimente din perioade întunecate ale omenirii, cum ar fi nazismul și stalinismul. Alții, printre care mă număr și eu, spun că această carte este un avertisment asupra viitorului pe care prezentul îl favorizează. Unele fapte se petrec deja sub ochii noștri, dar ele nu sunt privite ca o armă a dictaturii, ci mai degrabă ca un mod de a ne îmbunătăți traiul. În primul rând televizorul. În carte, el apare ca o unealtă de supraveghere a populației, prin care „Fratele cel Mare” și acoliții lui află ce fac cetățenii în fiecare moment. Astăzi noi ne uităm fără încetare la televizor (sau la calculator) ca să ne documentăm, să ne distrăm, să socializăm și chiar să scriem. Ca să-i urmărim pe alții ne uităm în permanență pe ecrane. Au apărut *reality shows* care se strecoară insidios în intimitatea participanților. Parcă Orwell ne-ar fi văzut acum 70 de ani într-o oglindă.

Fiecare dintre noi încearcă să-și îmbunătățească și să-și ușureze viața. S-a ajuns la concluzia că folosind amprente personale, tâlharii vor fi mai ușor identificați și accesul în diferite sisteme va putea fi mai bine supravegheat. Așa au apărut pașapoarte și acte de identitate bazate pe trăsăturile feței. Însă au început și problemele. Datele de pe rețeaua digitală pot fi furate cu ușurință, ceea ce se și întâmplă. În multe țări, inclusiv Israel, populația se opune bazelor de date personale. Mai mult, astăzi aproape fiecare are fotografii pe internet, după care o persoană poate fi identificată în câteva secunde. Orașele și drumurile sunt împânzite cu camere de luat vederi și bineînțeles că spațiul „liber” nu mai este liber.

[Ce ne rezervă viitorul? Un fel de Oceania, unde nu mai găsim nici intimitate, nici dreptul de a avea propria personalitate?](#)

Cartea 1984 a avut un impact imens. Ea apărut în zeci de ediții, a fost tradusă în zeci de limbi, a fost transpusă pe marile și micile ecrane, a fost adaptată la nenumărate spectacole de teatru, operă, balet și radio. A stat la baza serialelor de televiziune, albumelor renumite de muzică și faimosului *reality show Big Brother*.

Nu pot să închei fără a aminti limba, care este foarte importantă: *newspeak* (limba nouă). Aceasta este o nouă limbă **care** oferă nu doar un mijloc de exprimare a concepției despre lume și obiceiurilor mentale proprii cetățenilor, ci face imposibilă orice alt mod de gândire. .

Operele clasice ale literaturii engleze, precum și textele științifice sau tehnice sunt foarte greu de tradus în „limba nouă”. Singurul ei scop este de a supune gândirea oamenilor și de a alimenta conceptul de „doublethink”, (dublăgândire), ca de exemplu *negrualb*, adică „capacitatea de a stoca în minte concomitent două convingeri care se exclud reciproc și de a le îmbrățișa pe amândouă în același timp”.

Ideea „limbii noi” i-a fost inspirată lui Orwell de către marele poet englez C. K. Ogden, care în anii 1930 a inventat o limbă artificială numită *Basic English*. Ea era compusă din 2000 de cuvinte de bază, dintre care 850 care pot fi combinate. Această limbă artificială a fost aspru criticată de specialiști, inclusiv de cei din Israel. De exemplu lingvistul american R.Flesch spunea că *Basic English* nu este nici de bază și nici engleză.

Orwell era un adept al ideii de a facilita învățarea limbii engleze de către străini. În perioada celui de al Doilea Război Mondial el a produs o serie de buletine de știri în limba engleză pentru ascultători de radio străini, redactându-le în *Basic English*.

Din păcate, odată cu apariția internetului și a rețelelor de socializare, toate limbile încep să semene cu cea limbă de bază. Vocabularul unui tânăr, din orice țară ar fi el, se limitează la 300-500 de cuvinte, fără a mai vorbi de ortografie și gramatică.

În Israel, la sfârșitul anilor 50 și începutul anilor 60 s-a simțit nevoia unei metode moderne de predare a limbii ebraice pentru milioanele de imigranți din diverse țări. Metoda folosită până atunci era cea a lui Aharon Rosen,

despre care am mai scris. Ea data din anii 1920 și se numea *Elef Milim* (O mie de cuvinte), după cartea cu același titlu. Specialiștii care se ocupau de cursurile de ebraică pentru imigranți din Ministerul Educației (unde am lucrat și eu în anii 1970-80) și de la Universitatea Ebraică din Ierusalim au creat o versiune simplificată a limbii ebraice, *ivrit cala* (ebraică simplă).

Această limbă nu e structurată la fel ca *Basic English*, ci se bazează pe o metodă inventată de israelieni, colegi ai mei. Am ajuns la un nivel la care am putut „traduce” opere literare serioase sau opere cu caracter religios. S-au ținut chiar prelegeri de istorie în *ivrit cala* și oamenii le puteau urmări după doar o lună de studiu. Adesea izbucneau în lacrimi de bucurie că au reușit să comunice în ebraică!

În anii 1990-91 am aplicat acest sistem și la alte limbi. Când a început valul de imigrație din fosta URSS, colegii mei din Ministerul Educației m-au rugat să organizez cursuri de limba rusă pentru funcționarii care veneau în contact cu noii imigranți și nu se puteau înțelege cu ei. Împreună cu un grup de profesori ruși nou-veniți am adaptat acest sistem limbii ruse, cu un succes enorm. L-am adaptat și limbii letone – în 1995 am reprezentat Israelul într-o misiune internațională din partea ONU, pentru a instrui în limba letonă pe tinerii de origine rusă (cam 50% din populație).

O întrebare interesantă este cum a ales George Orwell titlul cărții. Explicația obișnuită este că el a schimbat ordinea cifrelor anului în care a scris romanul, din 1948 în 1984, care i se părea un viitor destul de îndepărtat ca să arate utopic.

Când mă aflam la Oxford am auzit însă și o altă teorie. După calendarul evreiesc anul 1984 este 5744. După tradiție numerele în limba ebraică sunt reprezentate prin litere (la fel ca cifrele romane). Anul 5744 este reprezentat prin **tav-șin-mem-daled** sau ט"שמד. Dacă citim literele după rând, ele formează cuvântul *tašmad* (distrugere). Într-adevăr, mulți evrei, mai ales cei superstițioși, considerau acest an ca pe unul nefast. Unii spuneau că este anul prezis de Nostradamus pentru sfârșitul lumii – dar după cum se vede, lumea încă nu s-a prăbușit.

[Poate că este doar o coincidență, dar poate că Orwell a avut și inspirație evreiască în alegerea titlului!](#)

Articolul a apărut în revista „Baabel”, Ianuarie 2020

Am fost printre eliberatorii Orașului Sfânt

Anul acesta, 2024 în 5 iunie (după calendarul evreiesc) se sărbătorește Ziua Eliberării Ierusalimului în 1967. Eu am avut norocul să particip la acest eveniment rar, care s-a petrecut de foarte puține ori în istorie. Prima oară a fost când David a intrat în orașul iebusit, ocupându-l fără luptă în jurul anului 1000 î.e.n. Prin 165 î.e.n. Maccabeii au recucerit orașul de la greci. În 132 e.n. Bar Kohba l-a recucerit pentru o scurtă perioadă de la romani. De atunci steagul Israelului nu a mai fluturat peste Muntele Templului. Voi împărtăși aici câteva dintre amintirile mele din acele zile ale anului 1967.

Eram student în anul întâi la Universitatea din Tel Aviv, o universitate nouă, care pe atunci era și arăta cu mult mai mică ca acum. Eu studiam lingvistică ebraică și limbi semitice, inclusiv lingvistică arabă și islam. Pe vremea aceea anul întâi la limba ebraică era foarte solicitant. El era de fapt un an pregătitor, examenul de admitere având loc la sfârșitul lui și nu înainte de începerea studiilor, ca la alte facultăți. Se poate că universitatea nu avea încredere în cunoștințele absolvenților de liceu în acest domeniu. Examenul era simplu: se susținea la două materii de bază, iar la ambele trebuia să primești nota 10. Dacă nu, zburai! Și tocmai când eram în plină pregătire pentru aceste examene, pe la începutul lunii mai, imediat după Ziua Independenței, a început o perioadă de tensiune enormă, când egiptenii și sirienii au declarat că vor ataca și cuceri micul Israel. (Atributul era potrivit după cum arăta Israelul pe vremea aceea.) Au închis Canalul Suez, iar consilierii sovietici din cele două țări au părăsit în grabă zona.

Eu mi-am terminat serviciul militar obligatoriu și încă un an ca ofițer, dar am început facultatea abia cu vreo doi ani mai târziu. Între timp am lucrat pentru a-mi finanța o parte din studii. În această perioadă eram rezervist, ca toți tinerii din Israel. Eram încadrat într-un regiment de tancuri, aparținând comandamentului armatei din porțiunea centrală a țării. De competența lor era printre altele să apere orașul Ierusalim în caz de război. Era o misiune foarte problematică, deoarece conform armistițiului din 1949 era interzisă introducerea în oraș a armamentului greu, inclusiv tancuri. Un batalion de tancuri din regimentul nostru era ținut în afara orașului, într-un loc foarte frumos numit Sataf. Din acest batalion, o companie de trei-patru tancuri aștepta chiar în oraș, aflându-se acolo clandestin, printr-un șiretlic de care probabil numai israelienii sunt în stare, așa cum vom vedea în continuare. Tancurile se aflau în cazarma Schneller de pe strada Malchei Israel.

Merită să scriem câteva rânduri despre această clădire-monument, care din păcate nu mai există. Clădirea a fost construită de renumitul misionar luteran german Johann Schneller. Construcția a început în 1855, clădirea fiind destinată inițial să devină un orfelinat. Era una din primele clădiri ridicate în afara zidurilor Orașului Vechi. Acest orfelinat a cunoscut o tristă notorietate, atât datorită încercării misionarilor de a aduce aici armament din Germania pentru a pregăti războiul contra evreilor, cât și pentru că în 1934 corul de copii al orfelinatului a cântat în cinstea zilei de naștere a lui Hitler.

La începutul celui de al Doilea Război Mondial conducerea britanică i-a expulzat pe rezidenții de origine germană din Palestina, (majoritatea au ajuns în Australia) iar fostul orfelinat a fost transformat în cazarmă a armatei britanice. În 1948, când britanicii s-au retras, baza militară a fost cedată armatei israeliene. Din păcate în 2008 complexul a fost demolat. Acolo au fost încartiruite unități de tancuri, unități secrete de informații, iar în ultimii ani și unități de apărare civilă. Acum în locul bazei militare s-a construit un cartier ultra-religios.

Menținerea tancurilor în centrul orașului, care pe atunci era mult mai mic ca acum, nu era o sarcină deloc simplă. Marea problemă era că tancurile aveau nevoie nu numai de îngrijire exterioară. Din când în când motoarele trebuiau pornite și tancurile, pe cât posibil, mișcate din loc. Când un tanc nu funcționa, trebuia înlocuit fără știrea observatorilor de la ONU. Sistemul era simplu, dar ingenios. Soldații ONU erau invitați la o petrecere cu muzică, băutură și fete. În toiul veseliei se porneau motoarele. Zgomotul era infernal, fiind vorba de tancuri Sherman din al Doilea Război Mondial. Dacă un tanc trebuia schimbat, o remorcă îl ducea la Sataf și alta aducea unul nou. Niciodată nu am fost prinși!

În 5 iunie, când a izbucnit războiul, tancurile de la Schneller au apărut la intrarea în Orașul Vechi în câteva minute, iar cele de la Sataf în mai puțin de o oră. Toată lumea s-a minunat de promptitudinea acestor apariții, chiar și populația civilă. Luptele cele mai grele au fost purtate de infanterie, în special cele din tranșeele de pe Giv'at Hatahmoșet (Dealul Muniției) fiind soldate cu numeroase victime. Totuși și din unitatea noastră au căzut câțiva și

au fost și răniți. Au fost lupte pentru cucerirea dealurilor din jurul Orașului Vechi, printre ele spitalul Augusta Victoria și muntele Scopus, acolo unde înainte de 1948 se afla Universitatea și spitalul Hadassah. Armata iordaniană a încercat să vină din Ierihon, dar noi am respins-o.

În dimineața de 7 iunie, două zile după începerea războiului, a început cucerirea Orașului Vechi, fiind vizate în primul rând Zidul Plângerii și Muntele Templului. Primul tanc care a intrat în orașul vechi nu a fost din regimentul nostru, ci din alt regiment care a ajuns între timp la Ierusalim. Pe acest tanc se afla comandantul bătăliei pentru Ierusalim, generalul Mota Gur. Tancul a intrat prin Poarta Leilor, acolo unde dușmanul se aștepta cel mai puțin. Apoi au intrat și tancurile regimentului nostru. Cel mai mare pericol l-au constituit lunetiștii iordanieni, aflați peste tot. Imediat după încetarea focului am ajuns la Zidul Plângerii. Platforma din fața lui era foarte îngustă, casele ajungeau până la mai puțin de un metru de zid. Apoi am urcat pe Muntele Templului. În această bătălie crâncenă pentru eliberarea Ierusalimului au căzut 182 de soldați, un sfert din totalul morților din Războiul de Șase Zile.

După cucerirea definitivă a orașului, regimentul nostru a continuat luptele pe teritoriul Iordaniei. Am ajuns până la râul Iordan și am fost încartiruiți în Ierihon, unde s-a stabilit și comandamentul zonei. Eu am fost reținut în serviciul militar până în toamnă, pierzând astfel prima sesiune de examene. A fost o lovitură neplăcută, fiindcă majoritatea colegilor s-au întors la timp pentru examene. În plus, oficialitățile de atunci încă nu erau pregătite pentru situații de urgență și nu aveau soluțiile potrivite pentru studenții care erau obligați să rămână în armată o perioadă mai lungă, sau se aflau într-o altă situație fortuită. Nu a fost deloc ușor, dar în anul doi eram deja asistentul unuia dintre cei mai renumiți profesori de lingvistică ebraică. Astfel am reușit să recuperez totul!

Pentru noi, soldații, războiul arată cu totul diferit de cum îl percep cei care conduc armate de acasă, din fotoliu și rezolvă probleme politice scriind versuri. Pentru noi prima grijă este să rămânem teferi, să îndeplinim ordinele și să reușim în misiunile care ni s-au dat.

Cea mai frumoasă amintire din acest război a fost pentru mine întâmplarea petrecută după cucerirea unei poziții ale armatei iordaniene, părăsită în grabă de soldați, care au lăsat în urmă tot ce aveau. În căsuța cu geamurile larg deschise, populată de lunetiști, nu erau cine știe ce lucruri de valoare, dar lângă o pătură și o pușcă aruncate pe podea am descoperit cu surprindere un obiect așezat cu grijă pe un scaun. Era ultimul lucru pe care m-aș fi așteptat să-l găsesc într-un asemenea loc, pentru mine ceva infinit de valoros: manualul de limba ebraică pentru *olim hadașim* (nou veniți) intitulat *Elef Milim* (O mie de cuvinte), pe care mulți dintre românii ajunși în Israel o țin minte de la *ulpan* (școala de limbă ebraică). Cartea rămăsese deschisă pe scaun. Soldatul căruia i-a aparținut cartea tradusese fiecare cuvânt în arabă, caligrafiindu-l cu un creion. Această carte celebră a fost scrisă de primul profesor de limba ebraică pentru *olim hadașim* din Israel, Aharon Rozen, care era un unchi al meu, originar din Cluj, venit în Israel în 1927. Limba ebraică o învățase la Cluj, la fel ca tatăl meu și toți unchii mei. Mai țin minte și astăzi emoția care l-a cuprins când i-am adus cartea. Era aceeași emoție pe care am simțit-o și eu când am găsit-o pe câmpul de luptă. Pe vremea aceea el locuia în cartierul Beit Hakerem și era profesor la Universitatea din Ierusalim. După părerea mea el figurează între evreii români care au contribuit la construirea statului Israel.

Ca savant și profesor el a fost nu numai autorul acestei premiere bibliografice absolute, ci și un veritabil inovator în domeniul tehnicilor de învățare a limbii ebraice. Timp de 50 de ani cartea sa a fost singurul manual de limba ebraică de care s-au servit milioane de imigranți și profesorii lor, majoritatea necalificați, pentru a învăța rapid limba ebraică și pentru a se integra cu succes în noua societate.

Anchetarea și procesul lui Adolf Eichmann

În 23 mai 1960, primul ministru al Israelului, David Ben Gurion, a apărut în fața Knessetului din Ierusalim cu un scurt anunț: *Nu demult serviciile de siguranță israeliene (Șin Bet) l-au descoperit pe unul din cei mai mari criminali naziști, Adolf Eichmann, răspunzător, împreună cu alți conducători naziști, de ceea ce ei au numit „soluția finală a problemei evreilor”, adică anihilarea a șase milioane de evrei din Europa. Adolf Eichmann se află deja în arest în Israel și în curând va începe procesul lui, pe baza legii de aducere în instanță a naziștilor și a ajutoarelor lor.*

În seara zilei de 11 mai 1960, la Buenos Aires, Adolf Eichmann, (așa-numitul Ricardo Klement), a fost răpit din casa lui de pe strada Garibaldi de câțiva bărbați neidentificați. Adolf Eichmann trăise acolo în liniște și pace sub identitate falsă timp de 15 ani. Despre [prinderea lui Eichmann am mai scris. https://baabel.ro/2019/04/a-murit-omul-care-l-a-prins-pe-eichmann/ În acest articol aș vreau să discut impactul procesului asupra](https://baabel.ro/2019/04/a-murit-omul-care-l-a-prins-pe-eichmann/) cunoașterii ororilor nazismului de către tânăra generație din Israel și chiar din restul lumii.

Capturarea și aducerea în țară a lui Adolf Eichmann au stârnit o furtună de sentimente în Israel. Printre supraviețuitori au apărut reacții contradictorii. Pe de o parte încercau un sentiment de ușurare, pe de altă parte mulți s-au plâns că li s-au trezit din nou sentimentele de groază și de durere pe care le-au reprimat de atâția ani.

Ben Gurion și alți politicieni au văzut în acest proces o ocazie istorică pentru a dezvălui populației Israelului și a lumii întregi ororile Holocaustului, o parte esențială a celui de al Doilea Război Mondial. Ben Gurion a înțeles uriașa importanță educativă a acestui proces care avea lor într-un tribunal israelian. Câteva zile după anunțul din Knesset, el a scris în ziarul *Davar* (Cuvântul):

Pentru mine prinderea lui Adolf Eichmann și judecarea lui în Israel este nu numai o dovadă a competenței colosale și a capacităților miraculoase a serviciilor secrete israeliene, ci un prilej ca într-un tribunal israelian să se dezvăluie toate ororile Holocaustului, pentru ca tineretul din țara noastră, care a crescut și a fost educat mai târziu, și la urechile căruia au ajuns doar ecouri slabe, să afle ... și să afle și opinia publică mondială...

* * *

Anchetarea lui Eichmann a fost sarcina poliției. În acest scop poliția a înființat o unitate specială, numită „Biroul 06”. În fruntea sa au fost numiți ofițeri superiori ai poliției, specialiști în anchete, printre care și câțiva supraviețuitori. Eichmann fiind întemnițat la Haifa, unitatea s-a stabilit în apropiere, la Neșer.

Inspectorul Avner Las a fost numit anchetatorul personal al lui Eichmann. Sarcina principală a unității era însă obținerea probelor și identificarea martorilor, din miile de martori posibili. Au fost adunate 400.000 de documente, fotografiile și alte mărturii din Israel și de peste hotare. Au fost aduse documentele relevante din cele 42 de volume principale ale procesului de la Nürnberg, de la ministerul de externe al Israelului și de la Yad Vașem. Interesant că din cele 17 state la care biroul a apelat pentru a-i furniza documente, au răspuns doar nouă. Printre cele care au ignorat cererea au fost mai ales statele din Europa de Est. De ce oare?!

Acuzarea era condusă de procurorul general, Ghideon Hausner, care fusese numit în acest post cu doar două săptămâni înainte de capturarea lui Eichmann. Întreaga echipă s-a închis timp de câteva luni în hotelul Hașaron, ca

să pregătească procesul. Spre deosebire de „Biroul 06”, Hausner prefera mărturiile oamenilor. Printr-un proces dur de triaj au

fost aleși 100 de martori care au prezentat episoade cutremurătoare de pe parcursul acestui coșmar. Alegerea lor s-a făcut după criterii precise, printre care capacitatea de a vorbi în fața publicului, diversitate de locuri și perioade etc. Majoritatea martorilor nici nu l-au întâlnit vreodată pe Eichmann.

* * *

În dimineața zilei de 10 aprilie 1961, în sala Bet Haam (Casa poporului) din Ierusalim s-a deschis procesul în fața tribunalului regional. În fruntea completului de judecată era Moșe Landau, judecător al Tribunalului Suprem. Ceilalți doi membri ai completului erau Binyamin Halevi, președintele Tribunalului Regional și judecătorul Ițhak Rave. În fruntea apărării se afla avocatul german Robert Servatius care apăraseră câțiva criminali naziști, în Procesul de la Nürnberg.

Ghideon Hausner a început rechizitoriul printr-un discurs care a intrat în istorie. El a spus în introducere:

Stimați judecători, aici, în locul în care stau în fața domniilor voastre, în calitate de acuzator al lui Adolf Eichmann, nu sunt singur. Alături de mine se află șase milioane de acuzatori. Ei nu pot să stea pe picioarele lor, nu pot să arate cu degetul spre celula de sticlă și să răcnească la cel care stă în ea: ACUZ! Pentru că cenușa lor se adună pe dealurile din Auschwitz și pe câmpiile din Treblinka și se scurge în pădurile Poloniei, iar mormintele lor sunt împrăștiate de-a lungul și de-a latul Europei. Sângele lor strigă, dar vocea lor nu este auzită. Voi fi eu gura lor și în numele lor, voi spune cumplitele acuzații.

La început, Robert Servatius a susținut că un tribunal israelian nu are competența de a-l judeca pe Eichmann și nu va putea face dreptate. Argumentul a fost respins. Printre cele 15 capete de acuzare se numărau: crime împotriva poporului evreu, crime împotriva umanității, crime de război și apartenența la un grup infracțional organizat. La toate acestea Adolf Eichmann a pledat „nevinovat”. Procurorii au prezentat 1.200 de documente, majoritatea semnate de Eichmann, și peste o sută de martori. În general, Eichmann nu a susținut că probele ar fi false, ci doar că el a executat ordinele primite. Era o strategie jalnică de auto-victimizare. Apărarea a propus să aducă martori din Germania, dintre fostele autorități naziste, cu condiția să li se asigure imunitatea în Israel.

Asigurarea nu a fost dată, iar ei nu au venit.

Procesul s-a terminat în august 1961, iar verdictul s-a dat în luna decembrie al aceluiași an. Eichmann a fost găsit vinovat de crime împotriva poporului evreu, crime împotriva umanității și crime de război. Sentința a fost condamnare la moarte prin spânzurare. El făcut apel la Tribunalul Suprem, dar apelul a fost respins. Președintele statului i-a respins cererea de grațiere. Sentința a fost executată în noaptea dintre 31 mai și 1 iunie 1962, la penitenciarul din Ramla. Trupul lui a fost ars, iar cenușa a fost împrăștiată în mare, în afara apelor teritoriale ale Israelului.

* * *

Impactul național și internațional al procesului a fost uriaș. Pentru prima oară după încheierea războiului, Holocaustul și semnificația lui au ajuns în conștiința generației tinere. Acesta a fost primul proces de după război, având ca subiect central holocaustul evreilor din Europa. Atât la Procesul de la Nürnberg, cât și în celelalte procese de până atunci ale criminalilor naziști, chestiunea Holocaustului a fost secundară.

Capturarea lui Eichman și procesul au stârnit un interes uriaș în lume. Au fost acreditați zeci de ziariști străini care au umplut sala. Ședințele au fost transmise prin televiziune în toată lumea. În Israel, unde încă nu era televiziune, procesul a fost transmis în direct la radio, la singurul post care exista pe atunci. Oriunde mergeai auzai procesul. În școli, mai ales în licee, multe lecții erau înlocuite cu ascultarea procesului. Eu eram în armată – și acolo, în momente de relaxare, ascultam transmisiunea. Peste tot, în autobuze, în stații etc. auzai doar procesul. De atunci atitudinea față de comemorarea și studiul holocaustului s-a schimbat. Nu mai era ceva ce aparține exclusiv supraviețuitorilor care preferă să nu-și amintească. Mărturiile incendiare din timpul procesului, martorii care

leșinau, plângeau, se sufocau, au rămas adânc întipărite în memoria generației tinere.

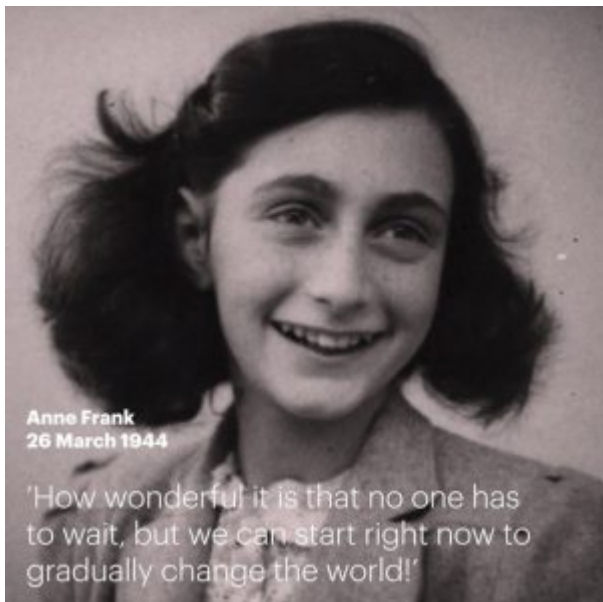
După 1989 s-a adăugat încă un aspect extrem de important. Liceele au început să organizeze vizite la Auschwitz, mai ales pentru elevii din clasa a zecea. În ciuda dificultăților de organizare, cu un număr atât de mare de adolescenți, impactul vizitei în acel loc blestemat a fost enorm. Să vezi cu ochii tăi părul, hainele, ochelarii etc, dușurile de gaz și mai ales cuptoarele, este cea mai puternică lecție posibilă dată oricărui om.

Iar în ce privește restul lumii, mai ales germanii și arabii au învățat că s-a terminat cu batjocura poporului evreu, s-a terminat cu tăcerea. Crimele împotriva acestui popor vor avea consecințe grave. Procesul a dovedit că asemenea crime nu se iartă, că evreii au un stat care îi va urmări pe criminali oriunde ar fi și îi va aduce în fața justiției, după lege și dreptate.

Abia au trecut zece ani de la proces și acest fapt s-a confirmat. La Olimpiada de la München din 1972, nu departe de pivnița unde a fost întemeiat partidul național-socialist, au fost uciși 11 dintre cei mai buni sportivi israelieni. Crimele s-au putut petrece din cauza incompetenței forțelor de securitate germane. Ei nu dat ascultare israelienilor, în frunte cu șeful Mosadului care a venit special la München. Tot ce îi interesa era să continue jocurile. Teroriștii arabi au fost lăsați să plece din Germania sau poate chiar ajutați. A doua zi jocurile au fost reluate, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Încă nu trecuse atât de multă vreme de la olimpiada nazistă de la Berlin din 1936. Două olimpiade pe sol german – prima a fost o unealtă sofisticată a propagandei naziste, iar a doua o uriașă baltă de sânge evreiesc care a curs din nou pe pământ german. Dar ucigașii arabi care au înfăptuit această crimă, și pe care Germania nici măcar nu i-a căutat, au început să moară în accidente ciudate în țările unde se ascundeau, mai ales în Europa... În mai puțin de un deceniu nu a rămas dintre ei niciunul. Zilele groaznice, în care viața evreilor era la cheremul a tot felul de descreierați nu se vor mai întoarce niciodată. Evreii au un stat care nu-i iartă pe ucigașii cetățenilor săi și îi caută până la capătul lumii.

Articolul a apărut în revista Baabel din aprilie 2021

Anne Frank -dezvăluirea uluitoare a numelui trădătorului familiei Frank 5782

Acum șase ani s-a deschis încă o investigație pentru a descoperi pe trădătorul care a predat naziștilor pe Anne Frank, renumita autoare al cărții „Jurnalul Annei Frank”, care se ascundea într-o suburbie a orașului Amsterdam. În zilele acestea a fost publicat numele surprinzător al trădătorului: este vorba despre un evreu faimos din comunitatea evreilor din oraș, notarul Arnold van den Bergh. Investigațiile recente au stabilit că Anne cu alți 7 evrei se ascundeau într-o anexă a unei magazii pe malurile unuia din canalele Amsterdamului. Pe data de 4 august 1944, după ce ei s-au ascuns acolo mai mult de doi ani, au fost descoperiți și deportați în diferite lagăre de exterminare. Anne a fost deportată la Bergen Belsen unde a murit la vârsta de 15 ani.

Acum șase ani, la inițiativa câtorva muzee ale holocaustului și instituții de cercetări, a fost alcătuită o echipă de investigații pentru a încerca din nou să elucideze acest mister de trădare. Această echipă a fost formată, spre deosebire de cele anterioare, din investigatori de crime cu unelte moderne de investigare. În fruntea grupei a stat un fost investigator de la FBI, agentul Vincent Pankoke și au luat parte peste 20 de istorici, criminologi și analiști de date. Ei au folosit cele mai moderne aparate și metode de analiză a documentelor găsite până atunci. Săptămâna trecută ei au publicat concluzia investigației: trădătorul care i-a predat pe evreii ascunși în aceea casă era un evreu, extrem de cunoscut între evreii din oraș, un avocat, Arnold van den Bergh.

Echipa a selectat cu ajutorul unor programe de computer pentru investigații de crime grave, zeci de mii de nume, documente și alte date ca să elimine orice dubiu legat de această enigmă de peste 70 de ani. În acest fel, numele suspectilor s-a micșorat la 32, dintre care un nume a ieșit în mod constant în evidență: numele lui Arnold van den Bergh. Acesta era pe vremea aceea membru al Consiliului Evreiesc, Judenrat, din Olanda. Cu toate că acești membrii au colaborat mai mult sau mai puțin cu naziștii, mulți dintre ei au fost deportați în 1943 în diferite lagăre de unde nu s-au mai întors. Membrii echipei de investigații presupun că Arnold van den Bergh, ca să-și salveze familia și să se salveze pe el însuși, a predat naziștilor pe unii evrei printre care și Anne Frank. Este știut că membrii consiliului cunoșteau multe dintre adresele în care se ascundeau evrei. Într-adevăr, familia van den Bergh nu a fost deportată și a rămas în Amsterdam, iar Arnold și-a continuat activitatea până la moartea lui în 1950.

În mod specific acest nume apare pe un bilețel găsit între miile de nume adunate de Otto Frank, tatăl Annei, singurul supraviețuitor al familiei. El a încercat toată viața să-l identifice fără succes pe trădător. Între numele posibile adunate de el se află și Arnold van den Bergh, însă Otto nu l-a luat în considerație.

Trebuie să menționăm că unii istorici nu sunt de acord cu concluziile clare ale investigației. Ei susțin că echipa de investigații a dat prea multă importanță aceluși bilețel anonim și că analiza comportamentului consiliului evreiesc în timpul războiului, nu a fost exactă. Oricum, toți recunosc că această investigație făcută cu metode și unelte moderne de investigație polițistă și istorică, are o importanță uriașă în înțelegerea unor fapte ascunse ochilor cauzate de politica naziștilor față de evrei.

Toată povestea acestei investigații și rezultatele care reies din ea, au fost adunate într-o carte scrisă de autoarea

canadiană Rosemary Sullivan „Trădarea lui Anna Frank” care a fost lansată săptămâna trecută.

Chiar dacă trădarea a fost efectuată de un evreu, vinovații principali la situația imposibilă la care au fost târâți evreii în toate zonele ocupate de germani, sunt naziștii.

* * *

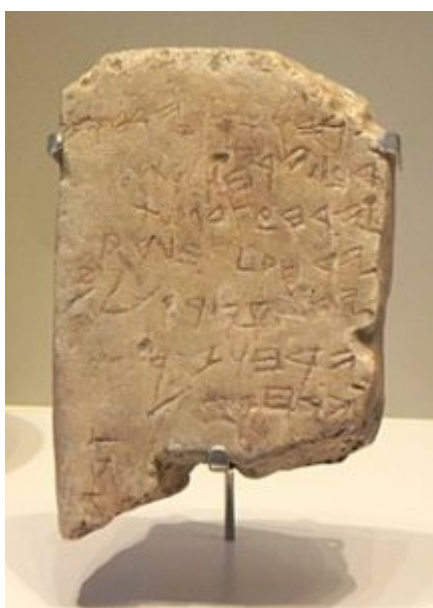
Este uluitor cum 80 de ani după care s-au petrecut aceste evenimente tragice atât de multe enigme rămase nedescifrate,

continuă să fie descoperite. Vreau să amintesc câteva din ultimii ani. Acum trei ani, într-un canal din locul în care era lagărul de concentrare și ghetoul Theresienstadt din Cehia de astăzi, s-a găsit un caiet cu poezii și amintiri al unui grup de tineri din care majoritatea au ajuns la Auschwitz, iar puțini mai trăiesc în Israel. Unele din aceste poezii au fost traduse în ebraică și s-au compus melodii după textele lor.

Săptămâna trecută am văzut un film făcut în anul 1947 de un amiral din armata americană care a investigat ultimele zile din bucherul lui Hitler. El a vorbit cu toți supraviețuitorii, inclusiv aghiotantul lui Hitler și secretara personală al lui. Filmul a dispărut imediat după ce a fost lansat și a fost uitat. În anul 2013, el s-a găsit din întâmplare într-una din universitățile din Germania.

În zilele acestea se transmite la televiziunea israeliană un serial despre ultimii naziști aduși la judecată în Germania. În acest moment sunt doi în Germania. Un bărbat de 101 ani și o femeie de aproape o sută de ani. [Acuma vă treziți, când acești criminali sunt aduși la tribunal pe targă?](#)

Calendarul din Ghezer

La săpăturile arheologice efectuate în 1908 în centrul Israelului, la mijlocul drumului între Tel Aviv și Ierusalim, puțin înainte de locul numit astăzi Șaar Hagai (Poarta Văii) s-a descoperit o tăbliță de cca 11 x 7 cm. După descifrarea inscripției s-a dovedit că era un calendar. Era cel mai vechi obiect arheologic descoperit până atunci, datând din perioada Primului Templu, în sec. al X-lea î.e.n. Acest loc, Tel (dealul) Ghezer, apare de câteva ori în

Vechiul Testament, fiind cunoscut mai ales din cartea lui Ieșua, cap. 15. În arabă locul se numește Tell-al-Jazari. Săpăturile au fost conduse de celebrul arheolog biblic RAS Macalister din Marea Puțin timp după descoperirea ei, tăblița a fost luată de autoritățile otomane. Ea se păstrează la Muzeul de arheologie din Istanbul.

Calendarele biblice

Spre deosebire de calendarul gregorian, care este solar, sau cel musulman, care este lunar, calendarul evreiesc este un calendar combinat lunar-solar. La baza lui stau lunile, de câte 29 sau 30 de zile. Problema este că anul solar are cca 365 de zile, iar anul lunar numai cca 355, astfel încât 12 luni nu acoperă un an solar. Pentru ca lunile să cadă de fiecare dată în același anotimp, calendarul evreiesc recuperează decalajul, adăugând o a 13-a lună odată la doi sau trei ani. Efortul de a menține anotimpurile se bazează pe Deuteronom 16:1, unde evreilor li se poruncește să țină sărbătoarea de Pesah primăvara, atunci când a fost și ieșirea din Egipt. În sistemul din Tora anul începe primăvara, iar lunile sunt desemnate doar prin numere. În sistemul actual, prima lună din Tora corespunde lunii *nisan*.

În cărțile Profeților apare un al doilea sistem, în care lunile au nume ebraice, dar în rest nu s-a schimbat nimic. Din păcate se mai cunosc doar trei dintre numele de atunci lunilor. Una apare în cartea 1Regi 8:2: „Astfel, toți bărbații lui Israel s-au strâns la regele Solomon pentru sărbătoare în luna *etanim* adică în luna a șaptea”. În zilele noastre această lună este numită *tișrei*, iar sărbătoarea este Sucot. Celelalte două apar în cartea 1Regi 6:37-38: „În al patrulea an, în luna *ziv*, s-a pus temelie casei Domnului; iar în al unsprezecelea an, în luna *bul*, adică în luna a opta, casa a fost terminată”. Luna *ziv* este luna a doua, în zilele noastre cunoscută ca *iyyar*, iar luna *bul* se numește astăzi *heșvan*.

Cel de al treilea sistem, care este folosit până în zilele noastre, a apărut mult mai târziu, în sec. VI-VII î.e.n., fiind importat din Babilon. Două elemente de bază au fost schimbate în acest sistem. Lunile au primit nume de origine babiloniană (*în forma lor gramaticală aramaică), iar începutul anului a fost stabilit nu în prima lună, *nisan*, ci în a luna șaptea, *tișrei*. Schimbarea a avut loc treptat, pe o perioadă de zeci de ani, poate chiar mai mult, precum se vede în multe locuri din Vechiul Testament. Unii regi își numărau anii de domnie după sistemul vechi, începând cu luna *nisan*, alții începeau din luna *tișrei*. Profetul Zaharia, care era printre cei întorși din exilul babilonian, adică mult mai târziu, mai folosește totuși sistemul vechi de numărare a lunilor.

Toate trei sisteme se bazau pe observarea lunii. Existau observatori specializați, care observau apariții lunii noi. Observațiile se făceau de obicei în Siria de astăzi, unde luna se vedea mai era clar, iar rezultatul era anunțat organelor de conducere ale evreilor. Acest sistem a continuat până în anul 359 e.n., când în Babilon a fost stabilit calendarul folosit și astăzi.

Textul calendarului din Ghezer

Calendarul din Ghezer reprezintă un al patrulea sistem, un calendar agricol care a lăsat urme chiar în Tora. Textul este scris în litere canaanite, care erau folosite și în ebraică în perioada Primului Templu. (Literele moderne, numite arameene sau pătrate, au fost aduse în Israel de evreii întorși din exilul babilonian în sec. al VI-lea î.e.n.) Textul calendarului din Ghezer este scris fără spații între cuvinte, doar cu linii verticale care despart diferitele unități. Textul cuprind șapte rânduri. Ca în toate textele antice, lipsesc vocalele și chiar unele semivocale (cum ar fi *y* sau *w*). Cam la fel este și textul Vechiului Testament fără diacritice. Textul poate fi înțeles, dar pronunțarea exactă nu este cunoscută.

În text apar doar 8 luni în loc de 12. Cuvântul „lună” este reprezentat prin literele Y-R-H care compun cuvântul biblic și modern *yerah*, adică lună. Interesant că de patru ori apar literele Y-R-H, iar de patru ori li se adaugă litera W, adică Y-R-H-W. Specialiștii consideră că prima formă este cea de singular, iar a doua, cea cu W, este forma gramaticală de dual, care există în toate limbile semitice. Cu alte cuvinte, sunt patru luni simple și patru luni duble – în total 12.

Iată transcripția și traducerea textului, împărțit după unități, nu după rânduri. (Vocalele sunt reconstruite.)

1. *Yarhu as(i)f* – cele două luni ale culesului (roadelor): *tişrei* și *heşvan*
2. *Yarhu zera* – cele două luni ale semănatului: *kislev* și *tevet*
3. *Yarhu lekeş* – cele două luni ale semănatului târziu: *şvat* și *adar*
4. *Yerah eţer pişt(a)* – luna extragerii inului: *nisan*
5. *Yerah kţ(i)r se(o)rim* – luna secerişului orzului: *iyar*
6. *Yerah kaţ(o)r vehal(e)* – luna sfârşitului secerişului, probabil al grâului (sau poate luna secerişului și a măsurării lui, bazat pe Isaia 40:12): *sivan*
7. *Yarhu zemer* – cele două luni ale culesului (viilor): *tamuz* și *av8*.
8. *Yerah keţ* – luna culesului de vară (de exemplu al smochinelor): *elul*

Deci în paralel cu calendarul biblic exista și un calendar agricol, care probabil era cel mai folosit pe atunci. Interesant că el seamănă mult cu calendarul post-biblic adus de cei întorși din exilul babilonian cu 500 de ani mai târziu, cel puțin în ceea ce privește ordinea lunilor și rațiunea lor.

Acest calendar reflectă nu numai lunile, ci mai ales anotimpurile, așa cum apar ele în zona Israelului. Numele unora dintre luni se regăsesc chiar în Vechiul Testament, ca nume suplimentare ale unor sărbători. Astfel sărbătoarea toamnei, Sucot, se numește și *Hag Ha-Asif*, sărbătoarea culesului, (la fel ca prima lună a calendarului agricol), iar sărbătoarea începutului verii, Şavuot, se numește și *Hag Ha-Kaţir*, sărbătoarea secerişului (la fel ca luna a cincea din calendarul agricol).

Nu se știe până când a fost în uz acest calendar. Dar pentru că în Mişna există numeroase aluzii la aspectul agricol al sărbătorilor, este posibil ca el să fi fost folosit și în perioada celui de al Doilea Templu.

Calendarul evreiesc a fost stabilit de-a lungul anilor, în Israel și în Babilon, prin observarea lunii noi. Stabilirea matematică exactă a calendarului, independent de observația directă lunii, a fost făcută de Rabi Hillel Nesia (cunoscut și ca Hillel al II-lea) în anul 359 e.n. De atunci s-au mai făcut câteva corectări minore, mai ales în legătură cu zilele săptămânii. Cu toată vechimea lui, acest calendar este foarte precis și nu mai are nevoie de nicio corectare. El este și cel mai complex, conținând anii, zilele și mai ales săptămânile.

Articolul a apărut în revista Baabel în mai 2021

Când a început soluția finală? [anul 5785]

Pe 27 ianuarie 1945 Armata Roșie a eliberat cel mai crunt lagăr de exterminare nazist aflat pe pământul Poloniei – Auschwitz. Acolo au fost uciși 1,5 milioane de evrei, printre care aproape o jumătate de milion din Transilvania și cam o jumătate de milion din alte naționalități. Săptămâna aceasta lumea civilizată a menționat 80 de ani de la acest eveniment.

În 22 iunie s-au împlinit 80 de ani de la izbucnirea celui mai mare atac armat din istorie „Operațiunea Barbarossa”. De-a lungul unui front de 3800 de km s-a întins o armată de 3,6 milioane de soldați cu 3600 de tancuri și 2700 de avioane, pentru a cuceri enormul teritoriu al Uniunii Sovietice. Hitler și generalii lui credeau că va fi simplu și că obiectivul va fi atins în câteva luni. În realitate atacul s-a terminat cu căderea celui de al Treilea Reich și cu steagul roșu pe acoperișul distrus al Bundestag-ului.

Data, la fel ca numele acestei operațiuni sunt bine-cunoscute. Mai puțin cunoscut este faptul că în același timp a început încă o operațiune numită de naziști „soluția finală”, apogeul holocaustului, în care au fost uciși 11 milioane de oameni dintre care peste șase milioane de evrei.

În perioada 1933-1941, înaintea implementării „soluției finale”, naziștii căutau metoda cea mai practică de a se debarasa mai ales de evrei, dar și de alte grupuri minoritare cum ar fi țiganii, handicapații, homosexualii, comuniștii etc.. În cartea lui Hitler *Mein Kampf* chestiunea evreilor este un subiect marginal, amintit doar în câteva rânduri. Fără o politică pusă la punct, holocaustul a început cu diverse încercări de a scăpa de evrei. S-a dovedit că singura cale eficientă era exterminarea în masă, dar și gestionarea unei exterminări de asemenea proporții punea probleme enorme. Soluția a fost uciderea prin gaze și arderea cadavrelor. Până și cenușa reprezenta o problemă majoră, care nu a fost rezolvată până la capăt.

Primul pas contra evreilor a fost făcut în 1933, odată cu urcarea la putere a partidului Național-Socialist. Erau persecuții și opriri a evreilor, dar încă nu se poate vorbi de o acțiune organizată. A început cu „Jude” mângălit pe vitrinele magazinelor evreiești și cu concedierea unor angajați evrei. La 1 aprilie 1933 s-a organizat „ziua boicotului”: membrii „cămășilor negre” i-au obligat pe cetățeni să boicoteze magazinele evreilor. În curând au început în mod sistematic să închidă magazine, să interzică profesorilor să predea și să concedieze bugetari. În aprilie 1933 s-a adoptat „legea reînnoirii serviciului civil”, după care 2000 de funcționarii evrei au fost concediați. Din anul 1935, odată cu legile rasiste de la Nürnberg au început și interdicții pe plan personal, cum ar fi căsătoriile mixte și chiar viața socială comună. A început o perioadă de izolare a evreilor de societatea germană din care făceau parte de sute de ani. Marea majoritate a nemților au acceptat cu bucurie aceste restricții și s-au lepădat repede de foștii lor vecini, prieteni și chiar rude. La Jocurile Olimpice din 1936 nu au participat aproape deloc sportivi evrei din Germania, cu toate că ei erau în frunte în multe ramuri. Participarea nu le putea fi interzisă în mod oficial, dar li s-au pus obstacole uriașe, de exemplu li s-a interzis să se antreneze. În „Noaptea de cristal” din 1938, majoritatea sinagogilor au fost distruse și cărțile de rugăciune și de învățătură au fost arse. Bineînțeles în tot acest timp au avut loc atacuri și pogromuri asupra evreilor, executate mai ales de bătaușii criminali din SA și SS.

În toată această perioadă, cam jumătate din cei peste 500.000 de evrei germani au părăsit țara. Mulți au rămas, în speranța că situația se va ameliora. Alții ar fi vrut să plece, dar nu găseau o destinație, pentru că statele care în mod normal primeau imigranți, ca SUA și Canada, și-au închis porțile. Și în Palestina granițele au fost închise de britanici și prea puțini au reușit să imigreze.

În 1939 naziștii au înțeles că persecuțiile antievreiești nu aveau efectul scontat și au căutat și alte căi. Foarte „la modă” la începutul secolului XX era eugenia, teoria după care specia umană ar putea fi îmbunătățită prin diferite metode. Una dintre ele era sterilizarea.

Oameni care aveau boli genetice, boli mintale, tendințe criminale sau erau pur și simplu săraci au fost împiedicați să se reproducă, pe când cei „reușiți genetic” au fost încurajați să se reproducă.

Eugenia modernă a fost introdusă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de către Francis Galton, după modelul grec antic. El se baza pe teoria lui Darwin despre originea speciilor prin selecție naturală. La începutul secolului XX

această idee a devenit foarte populară în SUA, după ce în 1896, în statul Connecticut, celor care suferă de epilepsie li s-a interzis să se căsătorească. În 1909, în California a început o campanie de sterilizare a persoanelor cu boli mintale. Ea a continuat până în 1979 și a cuprins 20.000 de persoane. Dar acestea sunt o nimica toată față de ororile comise de naziști după această metodă.

Hitler era un mare adept al eugeniei, pe care o cunoștea din aplicațiile ei în SUA – subiectul este deja amintit în *Mein Kampf*. El declară că rasele ne-ariene, mai ales evreii și țigani, sunt rase inferioare, care trebuie distruse prin genocid. În urma legii din 1933, de prevenire a bolilor ereditare, s-au efectuat în Germania mii de sterilizări forțate. În 1940 obsesia lui Hitler cu purificarea rasei a ajuns la culme – cu puțin înainte de aplicarea soluției finale, naziștii au eutanasiat sute de mii de germani cu dizabilități mintale și fizice prin gaz sau injecții letale.

Cel mai mare adept al sistemului nazist de eugenie a fost doctorul SS de la Auschwitz, Josef Mengele. Pe baza teoriilor eugenetice el a făcut experimente oribile pe gemeni, pe gravide, pe handicapați evrei și alții. Mulți au murit în chinuri, alții au rămas mutilați pe viață.

Și totuși, deja în 1938-1939 naziștii au înțeles că nu-i pot elimina pe evrei prin niciuna din aceste metode. S-au hotărât să treacă la omor în masă. Înainte de invadarea URSS în iunie 1941, omorurile evreilor fuseseră sporadice, prin împușcare, prin muncă forțată în lagăre, sau prin tortură. Între timp la evreii germani s-au adăugat milioane de evrei din țările ocupate de naziști. „Problema” devenise acută. Ei au hotărât că singura soluție era exterminarea. Au apărut idei și inovații ale unor „buni germani” cum să procedeze.

La începutul „Operațiunii Barbarossa” încă nu exista un plan bine definit cu privire la evrei. Cu toate acestea s-a dat ordinul de a începe exterminarea lor din URSS, unde se aflau majoritatea evreilor din Europa. Trupele de ucigași din SS, numite *Einsatzgruppen* (grupe de acțiune) care veneau în urma armatei, a *Wehrmacht*-ului, aveau sarcina de a-i aduna pe evrei în afara localităților, de a-i împușca și de a-i îngropa în gropi comune. Cel mai cunoscut este măcelul din pădurea Babi Yar, de lângă Kiev. Acolo au fost uciși 50.000 de evrei, 50.000 de țigani și încă câteva mii de localnici. După rapoartele *Einsatzgruppen*, în două zile, 29 și 30 septembrie 1941, au fost uciși 33.771 de evrei. Măcelul continua fără încetare. Soldații ucigași, care aveau o „normă” zilnică de omor, erau supuși unui stres enorm și pentru a rezista, ei se îmbătau și probabil foloseau și droguri. În scurt timp au început să se plângă ofițerilor de greutatea misiunii. Vai, săracii soldați, să le plângi de milă, nu alta! Suferă când omoară evrei! Omorul începea la prânz, după ce se trezeau din mahmureala beției. Comandanții de la Berlin se străduiau să „îmbunătățească” procedeu și să mărească rata zilnică a evreilor uciși. Din toate propunerile făcute de „germani buni” s-a ajuns la ecuația din lagărele morții, unde nu exista niciun contact între evreii ajunși la moarte și nemți. Metoda era următoarea: evreii ajunși în lagăr erau „selecționați”. Cei care nu erau apti de muncă erau conduși direct la așa-numitele „dușuri”, în realitate camerele de gazare. De aici erau predați unei unități de deținuți, formată în majoritate din evrei și numită *Sonderkommando* (unitate specială), care se ocupa exclusiv de moarte. Era un chin și de obicei ei nu rezistau mai mult de câteva luni la această muncă. Singurul contact al ucigașilor cu victimele era că doi SS-iști aruncau cele două doze de Cyclon-B printr-o țeavă de pe acoperișul „băii”. De aici și până la împrăștierea cenușii era treaba tinerilor evrei. Așa au reușit acești bandiți să-i scutească pe „sărmanii tineri SS-iști” de povara de a-i măcelări pe evrei. De aici încolo, omorului evreilor la scară industrială a funcționat fără probleme până în ultimele momente înainte de prăbușirea acestui monstru.

Îmi pare rău de tonul sinistru al acestui articol, dar trebuie să repetăm aceste lucruri cu voce tare, ca să le știe toată lumea, să nu le uite, și nu cumva să-i treacă cuiva prin minte să le repete. Amenințări nu lipsesc nici astăzi. Un exemplu este Iranul care pregătește bomba atomică cu care să „șteargă Israelul de pe fața pământului”. Ei o spun. Noroc că statul Israel stă ca o stâncă uriașă în fața acestor amenințări. Măcelul evreilor nu se va repeta niciodată!

Cartierul Mea Șearim din Ierusalim, la 145 de ani

Oricine vizitează Orașul Sfânt fie cu scop turistic, fie pentru a omagia una din cele trei religii care au înflorit aici de-a lungul istoriei și care îi conferă acest atribut, al sfințeniei, nu poate să nu viziteze sau măcar să dorească să treacă prin acest cartier pitoresc. Ajung aici pelerini din întreaga lume, dar printre aceștia, un număr însemnat sunt pelerini creștini români ! De ce ? Foarte simplu: fiindcă biserica ortodoxă română din Ierusalim se află chiar în acest cartier, pe o stradă impunătoare, Șivtei Israel nr. 46, chiar vizavi de Ministerul israelian al învățământului.

În zilele noastre cartierul este populat cu precădere de evrei ultra ortodocși, numiți în ebraică *haredim*, mulți aparținând grupului ultra religios denumit *Neturey Carta*. În anul 2016 locuiau în cartier 9600 de persoane, majoritatea aparținând celor două grupuri mari de evrei *haredim*: *hasidim* și *litaim*. Străzile, casele și oamenii arată de parcă aparțin unei alte perioade, cel mai probabil perioada țaristă în Rusia, sau poți avea impresia că te afli într-un cartier evreiesc est-european numit *ștetl*. Și limba vorbită de locuitori este mai mult yidiș (dialect german vorbit de evreii europeni) decât ivrit (ebraica modernă). La toate intrările în cartier sunt afișate anunțuri în ebraică și engleză care previn vizitatorii să aibă îmbrăcăminte modestă și decentă.

În cartier sunt zeci de instituții de învățământ ultra-religios: yeșivot, sinagogi și kolelim (tot un fel de școli religioase). Străzile sunt pline de magazine care oferă cărți religioase de studiat. Strada principală se numește tot Mea Șearim și este foarte renumită. Strada începe dintr-una din piețele cele mai renumite din Ierusalim, Kikar HaȘabat, Piața Șabatului. Aici au loc, prin tradiție, demonstrații contra încălcării regulilor religioase de către autorități, cum ar fi permiterea circulației rutiere de Șabat, mobilizarea tinerilor ultra religioși în armată etc.

Pe strada asta se află câteva instituții care au legătură cu România. La numărul 55 se află Kolel Bucarest în care se găsea Sinagoga Bucarest, pe numele lui Malbim, în yidiș Bucarester Șul. A fost înființată în 1901 și în anii 40 a trecut pe aici renumita yeșiva "Peer Israel" care aparține hasidutului Karlin. Astăzi clădirea este parțial distrusă, în partea ei superioară fiind ridicat un bloc. Doar la parter a mai supraviețuit sinagoga.

La numărul 67 se află Sinagoga Românească, Rumenișe Șul. Numele oficial este "Bet Yaakov șel Hasidei Buhuși", care a fost înființată de instituțiile de Kolel din București. Aici se află birourile de kolel România. Curtea Hasidimilor din Buhuși, județul Bacău, a fost întemeiată în anul 1866 de Rabinul Yițhak Fridman, pe strada Alexandru Ioan Cuza

din oraș.

În aceeași perioadă, acesta a construit și sinagoga, edificiu care există și astăzi. Rabinul Fridman era nepotul Hasidimului Ruzhin. El a făcut din această curte din Buhuși un centru de pelerinaj pentru mii de Hasidim din estul Europei. În timpul celui de al doilea război mondial rabini din această curte, nepoții marelui rabin, au avut grijă de evrei polonezi și unguri alungați de ororile războiului spre București. După război, toți au făcut aliya (adică au emigrat în Israel). Astăzi hasidimii din Buhuși au yeșivot și alte instituții la Yerușalaim, Tel Aviv, Bnei Brac, Tveria, Zfat.

La numărul 52 este o intrare spre un grup de blocuri care se numesc Batei Ungarin. Este clar că este vorba despre case ale maghiarilor (sau cel puțin așa era la înființare). Mulți dintre aceștia sunt originari din Transilvania. Printre ei se află și câțiva din familia mea, originară din Cluj, care au venit la Cluj plecând din zona Satu Mare în secolul 19.

Despre cei 145 de ani de la înființare

Articolul acesta a fost scris tocmai acum, fiindcă săptămâna asta, după calendarul evreiesc, se împlinesc 145 de ani de la înființarea cartierului. Marele inițiator al construcțiilor evreiești din epoca aceea în Yerușalaim, Yosef Yoel Rivlin ne povestește cum s-a înființat cartierul, acesta fiind al cincilea cartier construit în afara zidurilor orașului vechi. Situația socială și igienică în orașul vechi între ziduri era critică din cauza înmulțirii populației. Era nevoie urgentă de a construi cartiere în afara zidurilor orașului, cu toate pericolele la care se expuneau curajoșii care își construiau locuințele acolo.

Întemeierea acestui cartier a început exact acum 145 de ani, anul 1873, de Roș Hodeș (prima zi a lunii) Kislev care cade exact astăzi, ca și atunci. Pericopa săptămânii, ca și acum, era Toldot, și s-a hotărât ca numele cartierului să fie luat de acolo. De aceea cartierul s-a numit la început Rehovot, după versetul 22 din Geneza cap. 26, care înseamnă lărgire, mărire. Asociația constructorilor a fost numită Mea Șearim, după versetul 12 din același capitol, care înseamnă "de o sută de ori", adică un simbol al eficienței constructorilor, după modelul din legenda lui Yițhak care, spunându-ne că Yițhak a semănat în anul acela grâu și a recoltat de o sută de ori mai mult, adică cu mult mai mult, ne vorbește despre eficiență. Foarte repede numele de Rehovot a fost uitat și a rămas Mea Șearim.

Trebuie să fim atenți că în ebraica modernă ambele nume au o altă semnificație. Mea Șearim este înțeles ca "o sută de uși" și așa fusese tradus în yidiș de locuitori "Hundert Toiern" și în engleză "Hundred Gates." Dar dacă cineva își închipuie că sunt o sută de porți la intrările în cartier se înșală. Cartierul are în total șase porți.

A apărut în revista [Baabel](#), Noiembrie 2018

Comori în Gniza din Cairo [anul 5785]

Citind excepționalul articol al Havei Oren despre *gniza* din Cairo chiar în ziua când am amintit-o în articolul meu, mi s-a părut important să adaug câteva date. Descoperirile făcute în *gniza* folosesc în primul rând cercetătorilor. Ei caută opere inedite ale poporului evreu, care să ne dea o imagine mai clară asupra originii și istoriei noastre. Dar ele sunt utile fiecărui evreu care vrea să înțeleagă mai bine textele sacre. Astăzi este clar că nu este numai o singură *gniza* – cea din sinagoga Ben Ezra, ci mai multe. Voi prezenta câteva din aceste comori pe care le folosim în cercetarea științifică zilnică.

Colecția Firkovich

Avraham Ben Shmuel Firkovich (1787-1874) a fost un înțelept carait din secolul al XIX-lea. Caraiții aparțin unei secte evreiești înființate în secolul al VIII-lea la Bagdad. Aceștia sunt evrei care nu acceptă nicio scriere religioasă în afară de Vechiul Testament. Această grupare s-a înființat sub influența unor secte asemănătoare din Islam, care au înflorit în aceeași perioadă în Orientul Mijlociu și care nu acceptau nicio scriere în afară de Coran. Așa de exemplu caraiții țin sărbătoarea de Purim, care apare în Tanah (Vechiul Testament), dar nu țin Hanuca, pentru că aceasta nu este amintită. Sărbătorile majore sunt practicate exact așa cum apar în Tora, la fel ritualurile de căsătorie, divorț, înmormântare, etc. În zilele noastre majoritatea caraiților trăiesc în Crimeea, Ucraina, Polonia și Israel. Cândva existau comunități mari și în Siria, Irak și Egipt.

Firkovich s-a născut în Ucraina probabil în 1787 și din tinerețe a devenit faimos atât printre compatrioții lui cât și printre intelectualii și teologii din Rusia. Faima lui a venit mai ales de la interesul lui imens pentru manuscrisele evreiești, atât cele rabinice (care conțin și Talmudul, Mișna, etc.), cât și cele samaritene și mai ales cele caraitice. În căutarea lor a făcut nenumărate călătorii întâi în Crimeea și Caucaz, apoi în Orientul Mijlociu. El a fost de câteva ori la Cairo, căutând manuscrise caraitice în mai multe sinagogi din oraș. Abia atunci a aflat de comorile inimaginabile din sinagoga Ben Ezra, la care a ajuns cu treizeci de ani înaintea lui Schechter.

În total a cumpărat zeci, poate chiar sute de manuscrise, printre care cea mai importantă colecție de documente samaritene, foarte multe manuscrise caraitice și manuscrise evreiești, printre care Codex Leningrad, care este cel mai vechi, mai important și mai precis exemplar al Vechiului Testament folosind textul masoretic și vocalizarea tiberiană. Doar Codexul din Alep (Keter Aram 7ova) mai are o importanță asemănătoare.

Firkovich a vândut toate aceste comori Bibliotecii Naționale a Rusiei de la St Petersburg. Bineînțeles că autoritățile sovietice nu au permis cercetarea lor sistematică. Abia după 1993 Universitatea din Ierusalim și Biblioteca Națională au primit aprobarea să facă fotocopii ale manuscriselor.

Codexul din Leningrad

Acest codex a fost întocmit la Cairo în anul 1008 sau 1009, de către Şmuel Ben Yaakov, după un manuscris al lui Aaron ben Moşe ben Aşer, scris după sistemul familiei Ben Aşer.

Timp de cinci generații familia Ben Aşer din oraşul Tveria (Tiberias) s-a ocupat exclusiv cu canonizarea textului Vechiului Testament. Pe vremea aceea existau diverse sisteme de scriere a textelor sacre. Familia Ben Naftali din Tveria avea și ea un sistem propriu. În Palestina și în Babilon se foloseau alte sisteme de punctuație și de cantilație. Dar sistemul familiei Ben Aşer este singurul acceptat de toată lumea iudaică.

Codexul din Leningrad este singurul manuscris complet al Vechiului Testament și totodată cel mai vechi și cel mai precis. La un nivel comparabil se află numai Codexul din Alep, dar acesta este ceva mai recent și lipsesc câteva pasaje. Codexul a fost adus de Firkovich la Odesa în 1838, iar de acolo a ajuns la Biblioteca Imperială din St Petersburg în 1863. Dar de unde provenea codexul – despre acest lucru Firkovici nu a lăsat nicio informație.

El a stat la baza câtorva ediții moderne ale Vechiului Testament în frunte cu *Biblia Hebraica*. Alte ediții foarte populare sunt *Tanah Koren* și *Tanah Dotan*, care a fost tipărit într-un tiraj foarte mare și fiecare soldat al Armatei Israeliene a primit câte un exemplar.

Colecția Kaufmann

David Kaufmann (1852-1899) a fost un evreu originar din Moravia, care a trăit la Budapesta. A fost atât rabin cât și profesor universitar și a predat și la Seminarul de rabini care tocmai se înființase. A lăsat în urma lui o colecție de șapte sute de manuscrise din *gniza* și nenumărate incunabule (cărți apărute la scurt timp după invenția tiparului). Cu toate că legăturile lui cu *gniza* din Cairo nu sunt directe, este clar că o mare parte a documentelor din biblioteca lui provin de acolo. După moartea lui colecția a fost donată Academiei de Științe a Ungariei.

Poate cel mai important document din colecția lui este așa-numitul Manuscris Kaufmann, cel mai vechi și mai precis manuscris al cărții *Mișna*, a doua carte ca importanță a evreilor. Cartea a fost finalizată către anul 200 e.n. în Ereț Israel. Acest manuscris datează probabil din secolul al XI-lea sau al XII-lea și a fost copiat în Italia. Importanța sa este nu numai în exactitatea textului, ci și în faptul că are diacritice, din care știm cum să pronunțăm corect multe cuvinte. Manuscrisul a stat la baza câtorva ediții moderne ale cărții *Mișna*.

A apărut în revista Baabel, ianuarie 2020

Coronavirusul și literatura distopică

În Italia, în ultimele două luni înainte ca țara să intre în carantină, bestsellerul în librării a fost o carte apărută în 1947 – *Ciuma* a marelui scriitor francez Albert Camus. Eu am învățat acest roman în liceu în Israel; astăzi el nu se mai învață. Nu știu dacă în România se învață. Cred că este momentul potrivit ca să amintim câteva din cele mai renumite romane dintre sutele de cărți de acest gen. Sunt sigur că cititorii vor avea fiecare alte propuneri, poate chiar mai adecvate.

„Distopie” este un termen modern, construit prin opoziție cu „utopie” și care se aplică unei lumi imaginare negative. (Dicționarul Enciclopedic 1993 – 2009). El s-ar putea defini și ca „anti-utopie”.

Termenul englez *utopia* a fost inventat de Thomas More în cartea sa cu același nume, apărută în 1516, despre o societate ideală, fără crime, violență și sărăcie. (În greaca veche *u-topos* = niciun loc, nicăieri, iar *eu-topos* = loc bun). Antonimul lui, *dystopia*, (în greaca veche *dys-topos* = loc rău) a fost folosit pentru prima oară de către filosoful și politicianul britanic John Stuart Mill într-un discurs în parlament în noiembrie 1868. După definiții mai moderne, distopia poate să fie ori apocaliptică ori post-apocaliptică, dar este întotdeauna anti-utopică. Ea descrie o lume inversă celei utopice, o lume în care oamenii încearcă să construiască un stat al perfecțiunii, însă descoperă că sau creat un stat al mizeriei.

Literatura bazată pe idei distopice apare încă înaintea stabilirii termenului. Deja în 1848 apare cartea *The Island of Liberty* (Insula libertății), ca o replică la opera lui Thomas Paine din 1792 *Rights of Man* (Drepturile omului). Romanul povestește despre o insulă în care dorința de a ajunge la o egalitate totală îi aduce pe locuitori să trăiască în peșteri. Acțiunea romanului *The Last Man* (Ultimul om) de Mary Shelley, apărut în 1826, se desfășoară în anul 2100, când ultimul om din lume moare într-o epidemie teribilă. Astăzi acest gen este definit ca roman apocaliptic, nu distopic.

Acestea au fost doar începuturile acestui gen literar. Romanele distopice s-au înmulțit în secolul XIX. În 1888 a apărut *Looking Backward* (Privind înapoi) de Edward Bellamy, o utopie a socialismului în anul 2000. Succesul a fost remarcabil și i-au urmat multe alte cărți de același gen. Într-una din ele China cucerește Statele Unite, mult slăbită după introducerea socialismului. În alt roman socialismul este atât de indiscutabil încât un profesor de istorie care respinge această idee este demis din funcție.

Utopicii cred în progres, distopicii nu, și fiecare dintre încearcă să-și dovedească propriile teorii despre viitor: utopicii aduc promisiuni, distopicii aduc atenționări. În 1895 H.G.Wells a inaugurat în cartea *The Time Machine* (Mașina timpului) genul literar al călătoriilor în viitor, care a devenit extrem de popular în filme și benzi desenate.

În alt roman al lui H.G.Wells, *When the Sleeper Wakes* (Când adormitul se trezește) din 1899, personajul principal adoarme și se trezește după 203 ani în secolul XXI și descoperă o lume înrobite de propagandă și neputincioasă în fața demagogiei. Sunt teme foarte asemănătoare cu cele din 1984 de George Orwell. Aceasta este una din

problemele distopiei: avertizarea nu înseamnă neapărat prevenire!

Iată câteva idei de bază ale distopiei:

Tehnologia dăunează comunicației interpersonale. Tehnologiile aduc uneori la regresie, nu la progres. Prea multă eficiență poate dăuna nivelului de trai. Tehnologiile noi nu rezolvă problemele celor vechi, ci crează probleme noi.

Principiile politice distopice se bazează adesea pe idealuri utopice, dar ele au un defect fatal, care duce la consecințe devastatoare pentru cetățeni. S-au scris zeci de cărți cu diferite variante de politică distopică. Vom aminti doar câteva: faimosul *1984*, despre care am mai scris, *Fahrenheit 451*, *The Hunger Games* (Jocurile foametei), *Darkness at Noon* (Întuneric la amiază). Sunt și zeci de filme: *Metropolis*, *Brazil*, *The Running Man*.

În economie, distopia se concentrează pe câteva teme, printre care privatizarea excesivă și influența uriașă a marilor corporații. În unele societăți predomină consumul nelimitat, în altele bunurile sunt considerate inutile și chiar periculoase.

În romanul distopic rus din 1921, *Noi*, autorul Evgheni Zamiatin prezintă o societate în care populația are voie să iasă din casă de două ori pe săptămână pentru o oră. Omul este dezumanizat, fiecare poartă un număr în loc de nume. Oamenii sunt înconjurați de un zid verde și nu au voie să iasă. Viața lor se conduce după „orare” prestabilite, la fel ca în *1984*.

Violența este una din premisele de bază: război, adeseori atomic, chimic sau biologic. Adeseori apar cete de bandiți tineri, ca în *A Clockwork Orange* (Portocala mecanică).

Romanele distopice se caracterizează prin urbanizare excesivă, în care natura nu are loc. Oamenii sunt îndemnați să se ferească de natură. În *Fahrenheit 451* de Ray Bradbury, plimbările sunt considerate periculoase și antisociale; ele trebuie evitate. Nuvela *The Machine Stops* (Mașina se oprește) a lui E.M. Forster prezintă o lume în care oamenii trăiesc în subteran, într-un mediu complet artificial și se tem de natură. Foarte multe cărți și filme descriu lumea de după un holocaust nuclear, biologic sau chimic.

Multe cărți din această categorie descriu epidemii globale dezastruoase, unele chiar prorocesc că ele vor avea loc în anul 2020.

În 1991 a apărut romanul intitulat *The War in 2020* (Războiul din 2020) scris de Ralph Peters. În carte NATO este desființat și între marile puteri izbucnește un război mondial cu arme atomice și biologice, care durează 15 ani. Soldați americani întorși de pe front, din Asia și Africa, aduc cu ei un virus groaznic, care desfigurează fețele oamenilor și se răspândește rapid, devenind o pandemie de proporții uriașe. După multe catastrofe globale, se semnează un tratat de pace între Rusia și celelalte țări participante.

În 1981 a apărut romanul de groază *The Eyes of Darkness* (Ochii întunericului) de Dean Koontz. Cartea nu aparține genului distopic propriu-zis, însă conține un amănunt relevant. Personajul principal este o mamă care încearcă să afle adevărata soartă a fiului ei, plecat într-o excursie din care nimeni nu s-a mai întors. În carte apare arma biologică Gorki-400. (În ediția din 1989, după încheierea Războiului Rece, numele ei a fost schimbat în Wuhan-400, virusul fiind produs în orașul Wuhan.)

Nu este chiar COVID-19, virusul din carte este fatal și nu rezistă mai mult de un minut în afara corpului, deci nu rezistă pe obiecte. În roman aceasta este arma perfectă cu care China va învinge SUA: va răspândi virusul într-un oraș și după câteva minute îl va cuceri. Acțiunea se petrece tot în 2020.

Un alt roman distopic în care apare anul 2020 este *End of Days* (Sfârșitul zilelor) de scriitoarea americană Sylvia Browne, lansat în 2008 și subintitulat *Preziceri și profeții despre sfârșitul lumii*. Și aici apare o epidemie în anul 2020. Autoarea descrie boala ca pe un fel de pneumonie care s-a răspândit în jurul globului, rezistând la toate încercările de tratament. În roman epidemia dispare la fel de brusc precum a apărut și va reveni după zece ani.

O boală asemănătoare cu corona apare și în romanul *The Stand* (Rezistența) de Stephen King, lansat în 1978. În

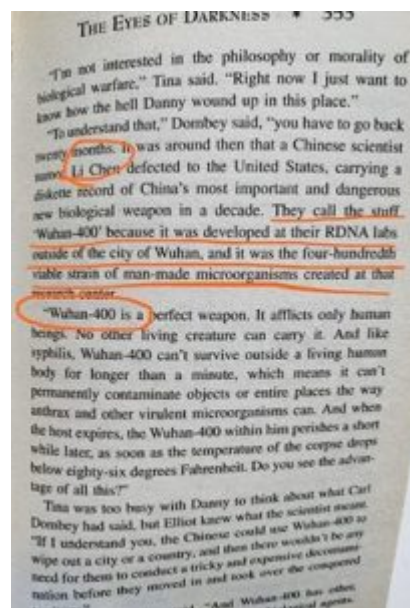
timpul adaptării unei arme biologice la tehnologii noi se produce un accident prin care un virus este eliberat în mediu. El produce o pandemie apocaliptică, nimicind 99% din populația globului.

În 2002 Stanley Robinson a publicat romanul *The Years of Rice and Salt* (Anii de orez și sare). Romanul explorează cum ar fi arătat istoria mondială dacă Moartea Neagră nu ar fi ucis o treime din populația Europei, ci 99%. După părerea autorului ar fi fost o lume jalnică, plină de războaie. Europa va fi populată de musulmani, iar America va încerca să se apere de musulmani și de chinezi. Personajele romanului sunt identificate numai prin inițiale.

Prezicerea cea mai exactă a evenimentelor actuale apare în romanul israelian *2020*, publicat în 1997 de către scriitoarea israeliană Hamutal Șabtai. Este povestea unei epidemii mortale care se răspândește în lume și amenință să distrugă întreaga omenire.

Populația este îngrozită, oamenii nu se ating unul de altul, echipele medicale sunt acoperite din cap până în picioare și orașele afectate de virus sunt în carantină.

Într-un interviu acordat ziarului *Yediot Aharonot*, scriitoarea a fost întrebată care este după părerea ei diferența între romanul ei și realitatea zilelor noastre. Hamutal, care a studiat în tinerețe medicina, spune că în roman epidemia este mortală și nu sunt șanse să se găsească un medicament, pe când corona este curabilă și până într-un an-doi va putea fi tratată cu succes. Până atunci, la fel ca în carte, noi ne vom împărți între „pozitivi” și „negativi”, între „curați” și „purtători”. După părerea ei virusul se manifestă ca un dictator care că ne impune tot felul de restricții, ne obligă să închidem granițele și să ne izolăm.

Închei cu speranța că în curând se va găsi un leac pentru această molimă

Articolul a apărut în Baabel din Martie 2020

De ce Israel nu s-a alăturat blocului comunist?

על התעמולה 6 במרץ 1953

Zilele acestea s-au împlinit 70 de ani de la o serie de evenimente în Israel care au pus capăt intențiilor multora ca în noul stat Israel să se instaureze un regim socialist, legat de Uniunea Sovietică, aflată atunci sub conducerea lui Stalin.

Simpatia multor evrei veniți în Israel față de regimul comunist din Uniunea Sovietică a crescut imediat după instaurarea definitivă a acestuia, în anii 1920. Această simpatie s-a dovedit atât de puternică încât a adus după sine decizia unora de a pleca să trăiască în „raiul bolșevic”. Despre rezultatele tragice ale acestei experiențe am scris în articolul „[Soarta kibutului Vojo Nova din URSS](https://baabel.ro/2020/08/soarta-kibutului-vojo-nova-din-urss/)” (<https://baabel.ro/2020/08/soarta-kibutului-vojo-nova-din-urss/>). Cu toate acestea și cu toate știrile care veneau de acolo, privitor soarta evreilor – interdicțiile pe care le suportau, expulzările în Birobidjan, etc. – simpatia nu diminuă deloc. Aceasta și, mai ales, venerația față de Stalin s-au întărit mult după al Doilea Război Mondial. În ochii multora, Stalin era salvatorul rămășițelor evreimii, eliberatorul lor din lagărele naziste. Pe de altă parte, Stalin vedea în viitorul stat Israel încă o ramură comunistă, în afara blocului european, asemeni Mongoliei, Chinei și (mai târziu) Coreei de Nord sau Cubei. Aceasta este explicația câtorva gesturi extraordinare făcute de URSS în această perioadă grea, două dintre ele foarte semnificative. Prima este votul pentru adoptarea de către Adunarea Generală ONU a Hotărârii 181, privind împărțirea Palestinei în două zone: una evreiască și una arabă. Printre cele 33 de state care au votat favorabil în 29 noiembrie 1947, s-au numărat URSS, Ucraina, Bielorus, Cehoslovacia și Polonia. URSS a adus cu ea patru țări comuniste. Fără acest vot și fără discursul rostit de Andrei Gromîko, ambasadorului URSS la ONU, în 14 mai 1947, care pleda pentru un singur stat în Palestina, s-ar fi putut ca hotărârea nu ar fi trecut. Al doilea gest important al URSS a fost și mai neobișnuit. Toate statele, inclusiv SUA, au boicotat aprovizionarea cu armament a noului stat Israel. Nimeni nu era de acord să dea o mână de ajutor trimițând noului stat armamentul de care avea nevoie stringentă, atunci când a fost atacat de cinci țări arabe. Singura țară care a trimis arme Israelului a fost Uniunea Sovietică a lui Stalin.

Armele nu au venit direct, ci prin intermediul Cehoslovaciei care a ascultat de ordinul Moscovei. Aceste arme au servit armata israeliană mai bine de zece ani. În 1960, când m-am înrolat în armată, toate exercițiile de recrutare le făceam cu „cehii”, puștile venite din Cehoslovacia în timpul războiului de independență. Mai târziu au fost înlocuite cu „Uzi”, de fabricație israeliană. Această „idilă subterană” a luat sfârșit în septembrie 1949. Oare ce a determinat atunci Uniunea Sovietică să modifice radical politica sa și a blocului comunist față de Israel? Este greu de ghicit, dar a fost deschiderea ambasadei Israelului la Moscova și venirea primului ambasador, Golda Meir. Primul semn îngrijorător pentru Moscova a fost primul Șabat: ea s-a dus la sinagogă și pe străzile învecinate s-au adunat mii de evrei veniți s-o vadă pe prima ambasadoare a Israelului la Moscova. Mai „rău” a fost de Roș Hașana și Iom Kipur. Aceste evenimente au schimbat complet atitudinea lui Stalin față de statul Israel, care a rămas aceeași până la căderea comunismului.

Totuși, în Israel venerarea lui Stalin nu a încetat nici măcar o clipă. Această atitudine o aveau toți oamenii de stânga care formau câteva partide și constituiau o majoritate covârșitoare. Să nu uităm că majoritatea primelor *aliyot* erau tineri socialiști, care visau să instaureze sistemul socialist-comunist în țara pe care o construiau. Ei au implementat acest vis în kibuțuri, pe care le-au instituit în cei cincizeci de ani dinaintea înființării statului. Au format câteva partide care au participat la primele alegeri, în ianuarie 1949. Cele două mari partide de stânga aveau împreună o majoritate absolută: 65 de voturi din 120. Au făcut ele o coalitie? Da de unde! Ben Gurion, șeful

partidului *Mapai*, a hotărât cu mult timp înainte că regimul în viitorul stat israelian nu va fi socialist, ci democrat-capitalist. Deoarece majoritatea adeptilor alăturării la blocul sovietic erau membri ai *Mapam*, după publicarea rezultatelor alegerilor, el a decis ca din coaliția de guvernare să facă parte partidele de centru, inclusiv cele religioase. De fapt, punea o singură condiție, exprimată printr-o sintagmă care avea să devină dicton: „*Bli Herut uvli Maki*” (Fără Herut și Maki). Acest principiu l-a călăuzit până la sfârșitul mandatului său de prim ministru, în 1963. *Herut* era alcătuit din urmașii revizioniștilor (care se află la conducerea țării începând din 1977 - cu două întreruperi - sub denumirea *Likud*. Formațiunea de extremă stângă, *Maki*, era partidul comunist israelian, care în prezent se regăsește într-un partid mixt de evrei și arabi numit *Hadaș*. Astfel, la primele alegeri, partidul *Mapam* a rămas în afara guvernului.

Dezbinarea organizației *Hakibut hameuhad*

Această organizație era cea mai mare dintre toate organizațiile de kibuțuri. Membrii ei făceau parte din două partide: *Mapai* (care conducea țara, având ponderea cea mai mare în populația generală) și *Mapam* (care s-a format în anii 1940 din alte partide), având majoritatea membrilor proveniți din kibuțuri. Se poate afirma că *Mapam*, care era mai de stânga, considera că membrii *Mapai* s-au îndepărtat de drumul socialismului, îndreptându-se către capitalism.

Divergențele nu erau doar politice, ci legate mai ales de viața de zi cu zi a kibuțului. Trebuie să înțelegem că în interiorul kibuțului practic totul era în comun, exceptând viața de cuplu. Copiii trăiau în comun și odată pe săptămână puteau veni la părinți, dacă voiau. Toată lumea mânca împreună într-o sală de mese comună, unde fiecare făcea de serviciu atunci când îi venea rândul. Toți mâncau aceeași mâncare. Și spălătoria era comună, astfel încât toți puteau să știe ce are fiecare în pantaloni. Încetul cu încetul au apărut divergențe în legătură cu acest mod de viață. S-a adăugat și problema celor care aveau slujbe în afara kibuțului și erau obligați să-și predea salariul kibuțului. Mai târziu, după înființarea Israelului, au început să vină voluntari din țările scandinave și din Germania și unii tineri se căsătoreau cu ei și părăseau kibuțul. Alții mergeau în oraș să învețe și nu mai reveneau. Aceste divergențe interne au divizat membrii în mai multe tabere. Una dintre cele mai dure neînțelegeri a fost provocată de atitudinea față de Stalin și de URSS. Cei de stânga îl venerau pe Stalin, care era un sfânt pentru ei. Portretele sale erau expuse și în locuințele lor.

Din pricina unora dintre aceste dispute, dezbinarea a început încă în anii 1940, dar apogeul a venit în 1950, când primul kibuț, unul din cele mai vechi și mai mari, s-a împărțit în două. În vara anului 1951, kibuțul Așdot-laakov s-a împărțit în Așdot-laakov *Ihud*, aparținând adeptilor *Mapai*, care au format organizația *Hakibut haarti*, și Așdot-laakov *Meuhad* în care se aflau mai ales membrii partidului *Ahdut Haavoda* (o fracțiune al partidului *Mapam*). Astăzi, *Mapai* și *Ahdut Haavoda* formează partidul *Haavoda*.

Acest proces de divizare a kibuțurilor din organizația *Hakibut Hamaeuhad* a continuat până în toamna anului 1955 când s-a divizat și ultimul dintre ele, Ein Harod. Trebuie să înțelegem că dezbinarea a pornit de la indivizi: oamenii nu mai vorbeau între ei, familii s-au împărțit în două, trebuia împărțită toată proprietatea și construit un kibuț nou.

Experiența mea

Eu am apucat să trăiesc pe pielea mea și viața în kibuț și marea dezbinare. În 1960, înainte de a începe armata, m-am încadrat voluntar timp de șase luni într-un kibuț pentru a o ajuta pe mama, care era văduvă cu doi copii și lucra din greu pentru a-și câștiga pâinea. Astfel, am putut să o scutesc de banii cheltuiți pe întreținerea mea. M-am încadrat la kibuțul Ghivat Haim care se împărțise în două. Am optat pentru Ghivat Haim *Ihud*, nu din cauze politice, ci fiindcă ei primeau voluntari. Nu numai că am învățat pe pielea mea totul despre viața din kibuț, am fost martor la tragedia care a trecut peste acest kibuț divizat doar cu câțiva ani înainte.

Cele două kibuțuri erau învecinate, fiind străbătute numai șoseaua de legătură la drumul național numărul 4. Singurul loc unde se întâlneau oamenii era stația de autobuz. Nu-și spuneau nici măcar *Șalom*, cu toate că toți se cunoșteau și unii erau chiar rude. Nici vorbă să se fi vizitat reciproc. Era o dezbinare tragică a familiilor, mai ales după ce unii, supraviețuitori al holocaustului au trecut deja prin separări.

Iată un episod interesant care poate clarifica situația. Unul dintre cei mai puternici oameni din Israel, în domeniul economiei, era membru în celălalt kibut, *Meuhad*. Poate că unii dintre cititori îi cunosc numele: Ițhak Ben Aharon, care a fost mulți ani șeful Histadrutului (uniunea sindicatelor). Dacă un membru din kibutul *Ihud* avea nevoie să vorbească cu el, nu putea trece șoseaua să-l vadă. Trebuia, în cel mai bun caz, să se deplaseze să la Tel Aviv, unde era biroul lui.

Israel - o democrație occidentală

Hotărârea lui David Ben Gurion - care încă din tinerețe, din Rusia, era un socialist devotat - de a se orienta spre vest, a stabilit soarta israelienilor. Faptul că Israelul face parte din blocul occidental de țări democratice a determinat și caracterul relațiilor cu Uniunea Sovietică și cu statele blocului comunist. Acum 70 de ani, la sfârșitul anilor 40 și începutul anilor 50, această alegere era pe o muchie de cuțit și ea a avut printre cauze și personalitatea lui Iosif Vissarionovici Stalin, pe care Ben Gurion îl poreclise „gruzinul beat”. Adepții „soarelui popoarelor” erau orbi față de atrocitățile comandate de acest tiran, care au provocat moartea a zeci de milioane de oameni, printre care zeci de mii sau chiar sute de mii de evrei. Când a murit marele conducător, simpatizanții săi din Israel au ținut doliu și au vărsat lacrimi amare pentru uriașa pierdere.

Despărțirea Israelului de marele conducător și de URSS nu a avut doar aspecte politice și nu s-a soldat doar cu susținerea pe care URSS a acordat-o statelor arabe în războiul contra „dușmanului sionist”. Ea a afectat și zeci de familii israeliene care s-au despărțit pentru ani mulți și a dus la separarea organizațiilor care fuseseră construite ca să apere noua țară și să-i asigure hrana necesară, adică kibuturile.

Și astăzi sunt controverse uriașe între diferite părți ale populației, însă cel puțin nu se ajunge la acte disperate, la destrămarea unor familii sau organizații. Pe de altă parte, îi putem lăuda pe acei oameni, care după ce au construit cu mâinile lor kibuturile, au fost gata să distrugă roadele muncii lor, din considerente pur ideologice. Astăzi nu mai sunt astfel de oameni pe planeta noastră.

A apărut în revista Baabel (octombrie 2021)

Epidemia care a schimbat istoria poporului evreu

De obicei se învață că exilul de aproape două mii de ani a început după distrugerea celui de al Doilea Templu, în anul 70 e.n. Dar adevărul istoric este că părăsirea în masă a țării natale și desființarea comunității evreiești din Iudeea a început cu circa 65 de ani mai târziu.

Voi începe cu o scurtă descriere a situației politice din primul secol al erei noastre. Dinastia Hașmoneilor, cunoscută nouă prin intermediul istoriei sărbătorii de Hanuca, s-a încheiat la 20 de ani după cucerirea Ierusalimului de către romani, în anul 63 î.e.n. În anul 43 î.e.n. a fost adus pe tron Hordus (Irod). Acest rege foarte obedient față de romani și nemilos față de supuși a murit în anul 4 î.e.n. Împăratul Augustus a hotărât să respecte testamentul prin care Irod a împărțit regatul între cei trei fii și fiica sa. În anul 6 e.n. Augustus a hotărât să transforme Iudeea într-o provincie. Schimbările au avut loc în timpul celui de al cincilea guvernator, Pontius Pilatus (Pilat din Pont), sub împăratul Tiberius. Puținele informații pe care le avem despre acest eveniment provin, mai ales, din Noul Testament. Pilat din Pont a controlat judecata lui Isus și a ordonat crucificarea lui.

După moartea lui Tiberius (în 37 e.n.) pe tronul Romei a urcat Caligula, care l-a numit rege al Iudeii pe prietenul său Irod Agrippa, nepotul lui Irod. Acesta a rămas pe tron și după instalarea împăratului Claudius. Odată cu moartea lui, în anul 44 e.n. s-a terminat o perioadă de trei ani (41-43 e.n.) de falsă independență, Iudeea revenind la statutul de provincie.

Perioada celei de a doua provincii, între anii 44-66 e.n. a fost măcinată de nenumărate revolte contra romanilor și de conflicte între evrei și celelalte multe minorități care trăiau în țară încă din epoca biblică. Erau conflicte și între diferitele grupări din sânul poporului evreu, unde apăruseră numeroase fracțiuni extremiste. Pe atunci populația evreiască din Iudeea număra între două milioane și două milioane și jumătate de evrei dintr-un total de trei-patru milioane de suflete.

Prima mare răscoală: 66-70 e.n.

În Iudeea au avut loc două revolte contra romanilor, la o diferență de 65 de ani. Prima, cea din anii 66-70 e.n. a avut cel puțin trei cauze: guvernarea nemiloasă a romanilor, conflictele dintre locuitorii evrei și cei de alte religii și conflicte dintre diferitele fracțiuni evreiești. Romanii i-au trimis pe Vespasianus și pe fiul său Titus să înăbușe revolta.

Apogeul a fost în anul 70, când Ierusalimul a fost cucerit și templul a fost distrus. Dar revolta a durat încă vreo trei ani, până când ultima redută, Masada (Mețada), a fost cucerită. Răscoala a fost un eșec total și consecințele au fost crunte. Sute de mii de evrei au fost uciși, mulți expulzați și alții vânduți ca robi și ca gladiatori. Orașele Iafō, Iodfat și Gamla au fost distruse, dar cea mai mare catastrofă a fost dărâmarea celui de al Doilea Templu, centrul spiritual și religios al poporului evreu. Totuși cea mai mare parte a populației evreiești a rămas în țară. Chiar dacă Ierusalimul a fost părăsit de majoritatea locuitorilor evrei, au apărut noi centre spirituale în alte zone ale țării. Un grup de înțelepți în frunte cu Rabi Iohan Ben Zakai a înființat un centru spiritual la Iavne. În lipsa templului, cultul iudaic s-a schimbat, viața religioasă desfășurându-se în sinagogile din comunități, fără jertfe, doar cu rugăciuni.

Noul sistem, în care conducerea era în mâna înțelepților și nu a politicienilor, a continuat în toți anii lungului exil (*galut*).

Provincia Iudeea între anii 70-132 e.n.

Autonomia regiunii Iudeea a fost anulată și teritoriul a devenit o provincie romană. A fost adusă Legiunea a X-a Fretensis, care staționa la Ierusalim și statutul a fost ridicat, în fruntea ei fiind numit un senator. Capitala provinciei nu se afla la Ierusalim, ci la Cezarea. Populația suferea sub povara uriașelor taxe impuse de romani. Tot timpul au existat tensiuni, însă tulburările au devenit maxime în anul 115, când a izbucnit o revoltă a evreilor din Grecia, Egipt, insulele din Mediterană. Era în timpul împăratului Traian, care era ostil evreilor, dar mai ales creștinilor. Lucrurile s-au agravat sub domnia lui Hadrian, care a vizitat regiunea în anul 129 sau 130. El a promis reconstrucția templului, dar nu s-a ținut de cuvânt, ci a reîmpărțit teritoriul Israelului în provincii noi, i-a schimbat numele din Iudeea în Palestina (de la filistini) și în loc de templu a construit orașului păgân Aelia Capitolina. În același timp a ridicat lăcașuri de cult păgâne în Cezarea și alte orașe. Dezamăgirea evreilor era enormă. Toate acestea au dus în anul 132 la izbucnirea celei de a doua răzcoale, conduse de Bar Kochba.

Revolta lui Bar Kochba (132-136 e.n.)

Această răzcoală era îndreptată împotriva stăpânirii romane, în frunte cu Hadrian. În fruntea rebeliunii se afla generalul evreu Șim'on Bar Kochba. Adevăratul său nume era Ben Kuzeva, după numele satului său de origine. Numele de Bar Kochba i-a fost dat cu două sute de ani mai târziu de către teologul creștin Eusebius.

Bar Kochba a fost susținut de majoritatea înțelepților evrei, în frunte cu Rabi Akiva. Rebeliunea a fost planificată cu multă precizie, însă orice politician sau general ar fi trebuit să-și dea seama că nu avea nicio șansă în fața uriașului Imperiu Roman. La început romanii au fost luați prin surprindere și au pierdut două legiuni. Euforia evreilor era uriașă. Bar Kochba a făcut greșeala fatală de a se declara Mesia (Mașiah). Romanii au adus forțe noi și au început ofensiva. Au recucerit fortăreața după fortăreața până la ultima redută, orașul Beitar, de lângă Ierusalim. Sute de mii de evrei au fost măcelăriți și alte sute de mii exilați. Comunitatea evreilor din Iudeea a fost lichidată și cei care au rămas s-au refugiat în nord, în Galileea.

Atunci a început exilul poporului evreu. Aceste acțiuni au fost înfăptuite printr-o serie de acte de pedepsire și umilire. Împăratul Hadrian a dat un decret de ștergere a religiei evreiești din Ereț Israel: interzicerea circumciziei, păstrării Șabatului și numirii rabinilor. Cei care nu respectau aceste reglementări erau executați. Provincia Iudeea a fost desființată. Decretele lui Hadrian au fost cele mai aspre din istoria evreilor, până la cele emise de naționaliști în anii 30, înainte de soluția finală.

Astfel Bar Kochba este o personalitate foarte controversată. Majoritatea înțelepților din Talmud îl văd în mod negativ, nu numai datorită dezastrului pe care l-a provocat, ci mai ales pentru că s-a erijat în Mesia, dovedindu-se unul fals. În epoca modernă el este foarte apreciat și mișcarea sionistă l-a transformat într-un erou național. De exemplu mișcarea tineretului revizionist se numește și astăzi Beitar, la fel și echipa de fotbal care se identifică cu ei.

Epidemia elevilor lui Rabi Akiva

În această revoltă cu rezultate dezastruoase apare un episod poate mai puțin cunoscut – o epidemie ciudată care a omorât 24.000 de băieți pe parcursul unei singure luni.

Povestea apare în Talmud (tractatul *Levamosot*): „12.000 de perechi de elevi a avut Rabi Akiva și toți au murit deodată”. Rabi Akiva este unul din cei mai mari înțelepți, poate chiar cel mai mare, care a stabilit multe din *halachot* (reguli religioase) după care funcționează religia evreiască de la distrugerea templului și până astăzi.

Acest episod s-a petrecut între Pesah și Șavuot, tocmai în perioada de numărare a Omerului și din cauza aceasta avem tradiția de a tine doliu în această perioadă. Se spune că epidemia a încetat în cea de a 33-a zi de Omer și de aceea sărbătorim Lag BaOmer și încetăm doliul.

Rabi Akiva era un mare înțelept, dar în politică se pare că nu era la fel de inspirat. El l-a susținut din răspuțeri pe Bar Kochba, văzând în el chiar un fel de Mesia care va salva țara și poporul. Istoricii încearcă să înțeleagă ce s-a întâmplat. Majoritatea cred că nu era posibil ca un singur om să fi avut atâția învățați și că este vorba despre soldați din armata lui Bar Kochba. În talmud scrie că ar fi fost o epidemie de dizenterie. E limpede că moartea subită a unui număr atât de mare de soldați a adus la slăbirea forțelor lui Bar Kochba, de aici înfrângerea și consecințele ei îngrozitoare. Iată că e posibil că o epidemie să fi provocat – indirect – îndelungatul exil al poporului evreu, care nu s-a încheiat nici până astăzi.

Articol apărut în Baabel, Aprilie 2020

Epidemii, pandemii și alte urgii în Vechiul Testament

În aceste zile grele care trec peste întreaga lume am decis să scriu despre diferite aspecte ale epidemiilor în literatură și istorie. De unele aspecte literare m-am ocupat în articolul trecut; acum aș vrea să împărtășesc câteva gânduri despre epidemii în Vechiul Testament.

În Vechiul Testament apar câteva urgii care pot fi interpretate ca epidemii, chiar dacă ele nu sunt definite ca atare. Toate au o explicație unică: poporul, sau o parte a lui, a păcătuit, iar molima este o pedeapsă divină, care încetează atunci când păcatul este ispășit, apelând la Dumnezeu prin post, restricții, rugăciune sau alte ritualuri.

Urgia din Egipt

Prima urgie de care ne vom ocupa s-a petrecut în pustiu, după ieșirea din Egipt. Pe parcursul celor 40 de ani de peregrinări au avut loc câteva revolte contra conducerii lui Moise și a lui Aaron. Una dintre ele, poate cea mai

amenințătoare, a fost inițiată de un văr al celor doi, Core (Korah). Acesta, fiind din tribul Levi, la fel cu cei doi veri, a pretins că este egalul lor și i se cuvine, lui și fiilor lui, să slujească la fel ca preoții (Cohen). 250 de bărbați, căpeteniile triburilor, i s-au alăturat. Moise le-a spus să ia aprindă tămâia din cădelnițe. Ei însă au pus tămâia pe altar, o acțiune sacră permisă numai marelui preot. Ca pedeapsă, pământul s-a despiciat și i-a înghițit pe Korah și pe ceata lui. A doua zi adunarea poporului i-a învinuit pe Moise și Aaron de uciderea rebelilor. Atunci a apărut norul deasupra cortului, semn că vine urgia. Moise a înțeles acest lucru, primind și un sfat divin. Aici se petrece un lucru neobișnuit și chiar uimitor: Moise intră într-o „situație de urgență”. Dacă în mod normal la el lucrurile se petrec pe îndelete, aici totul se derulează în goană. Tora ne povestește în stil literar extraordinar desfășurarea evenimentelor (Numeri cap.16, versetele 46-50: „Și Moise a zis lui Aaron: Ia cădelnița și pune în ea foc de pe altar și pune tămâie deasupra și du-o repede la adunare și fă ispășire pentru ei, pentru că a ieșit mânia dinaintea Domnului, plaga (epidemia) a început. Și Aaron a luat-o, cum îi zisese Moise și a alergat în mijlocul poporului și a pus tămâie și a făcut ispășire pentru popor. Și a stat între cei morți și cei vii și plaga a fost oprită. Și cei care au murit de această plagă au fost paisprezece mii șase sute, în afară de aceia care muriseră din cauza lui Core. Și Aaron s-a întors la Moise la intrarea cortului întâlnirii și plaga a fost oprită”. În Traducerea Literală Nouă a Bibliei (apărută în București în 2001) apare cuvântul „plagă”. În ebraică este *maghefa*, care de atunci și până astăzi înseamnă epidemie.

Rolul tămâii în ritualul biblic este de a purifica Templul și a ispăși păcatele poporului. Aici se petrec câteva lucruri extrem de interesante, comparabile cu acțiuni luate în zilele noastre. În primul rând, în versetele dinaintea citatului, Moise analizează situația, vorbește cu Domnul ca să înțeleagă care este problema. A doua inițiativă este de a izola pe cei sănătoși de cei bolnavi. Ne este scris că Aaron s-a pus între cei morți și cei vii, un fel de autoizolare a poporului. Pe urmă, fumul de tămâie, în afară de rolul sacru, poate fi interpretat ca un fel de dezinfectant, după modelul modern. Și toate acestea se petrec într-o grabă neașteptată. Cuvintele sunt „repede, a alergat”. Cât de gravă a fost epidemia putem înțelege din numărul enorm al morților, aproape 15,000.

Să ne întoarcem la cele zece plăgi din Egipt. A șasea plagă este cu siguranță o epidemie, chiar dacă nu este numită așa. În limba română este tradusă „vărsatul negru”, în ebraică este o boală de piele numită *șchin*. Este o boală molipsitoare asemănătoare cu lepra, cu leziuni dezgustătoare și dureroase. Ea este descrisă așa: „Ea se va face o pulbere peste toată țara Egiptului și va pricinui pe oameni și pe dobitoace bube ce se vor umfla cu bășici” (Exodul 9:9). Cei afectați erau izolați și chiar expulzați. După Talmud, bolnavul este obligat să divorțeze, chiar dacă soția ar vrea să rămână cu soțul. O controversă între comentatori este întrebarea dacă această molimă i-a lovit și pe evrei sau numai pe egipteni. Majoritatea cred că a lovit și pe evrei.

În Vechiul Testament mai sunt câteva epidemii amintite pe scurt. Poate cea mai cunoscută este cea din cartea 1Samuel, cap. 4. Este vorba despre unul din războaiele pe care le-a avut Israel cu filistinii. Este epoca de după cea a judecătorilor, când lipsea un lider adevărat și haosul era enorm. Luptele mergeau tot mai greu. După ce au căzut în război 4,000 de oameni, s-a hotărât să fie adus chivotul de la templul din Șilo. Era o greșeală, fiindcă chivotul era un obiect sfânt, nu o armă de război. Și într-adevăr evreii au pierdut din nou, au pierit 30,000 de oameni și chivotul a fost luat de filistenii ca pradă de război. În versetul 17 marele preot Eli primește vestea printr-un curier: „Și vestitorul a răspuns și a zis, Israel a fugit dinaintea filistenilor și a fost și epidemie mare în popor și cei doi fii ai tăi, Hofni și Pinhas, sunt morți și ei și chivotul lui Dumnezeu este luat”.

Printre cele patru catastrofe enumerate de curier se numără și o epidemie care a izbucnit în rândul armatei. Despre caracterul bolii nu știm nimic. Este clar că această epidemie este interpretată ca o pedeapsă pentru scoaterea chivotului din templu pe câmpul de luptă. Din păcate în diverse traduceri cuvântul *maghefa* (epidemie) a devenit măcel / ucidere / înfrângere.

În Vechiul Testament mai există un pasaj care nu este numit în mod explicit epidemie, dar din rezultate se pare că asta a fost. Este vorba despre campania lui Sanherib, regele Asiriei, la cucerirea Ierusalimului. Asiria era pe atunci cea mai mare putere militară din lume. Acest lucru este pomenit în 2Regi 18-19, cât și în Isaia 36. În anul 701 î.e.n. Asiria a pornit campania de cucerire Iudeei, începută cu peste 20 de ani înainte prin cucerirea regatului de nord, Israel. După ce a cucerit orașul Lachiș (în apropierea orașului modern Kiriat Gat), armata asiriană a pornit spre Ierusalim. Aici domnea regele Ezekia, un rege bun, mare constructor și dezvoltator al orașului. Asediul a fost lung și cumplit. Sanherib dorea ca populația să se predea și să fie luată în exil. După intervenția profetului Isaia: „Și a fost

așa, în noaptea aceea, îngerul Domnului a ieșit și a ucis în tabăra asirienilor o sută optzeci și cinci de mii. Și când s-au sculat dimineața, iată, toți erau trupuri moarte. Și Sanherib, împăratul Asiriei, a plecat și s-a dus și s-a întors și a stat în Ninive”. (2Regi 19:35-36). Bineînțeles se pune întrebarea de ce au murit atât de mulți soldați? Trebuie să fie fost o calamitate, poate un cutremur sau o epidemie. Istoricii antici, în frunte cu Iosephus Flavius, vorbesc despre o epidemie, probabil de dizenterie. Campania este descrisă în anale lăsate de scribii lui Sanherib și mai ales pe renumita frescă aflată în British Museum. De acolo și din alte documente istorice ale perioadei (egiptene, hitite, etc.) știm că Sanherib avea nevoie de trupele aflate în Iudeea pentru lupte crunte din nord. Însă abandonarea zonei neimportante pentru Asiria a fost prezentată în Vechiul Testament ca o pedeapsă divină prin îngerul Domnului.

Aș vrea să mai amintesc o epidemie de proporții apocaliptice care este pomenită foarte pe scurt. I se adaugă și o epidemie la animale, cum avem astăzi pesta porcină și alte molime, care din păcate trec câteodată și la oameni (HIV, COVID-19). Aceste evenimente apar în ultima profetie a profetului Zaharia în cap. 14.

[Profetia lui Zaharia](#)

Este descrisă „ziua de apoi”, când toate popoarele vor veni peste Ierusalim, o vor cuceri, jefui, batjocori și jumătate din popor va fi luat în exil. Acestea se referă desigur la cucerirea Ierusalimului de către babilonieni în anul 586 î. e. n. și exilarea unei mari părți a populației. Apoi începe profetia: Domnul îi va pedepsi crunte asirieni. În versetul 12 scrie:

„Și acesta va fi epidemia *maghefa* cu care va lovi Domnul pe toate popoarele care au luptat împotriva Ierusalimului, carnea le va putrezi stând încă în picioare, și ochii le vor putrezi în orbitele lor și limba le va putrezi în gură”. În continuare, în versetul 15, se adaugă și epidemia animalelor: „Și va mai fi și epidemia calului, a cătârului, a cămilei și a măgarului și toate vitele care vor fi în aceste tabere (vor fi lovite) cu această epidemie”. Este o epidemie de proporții apocaliptice, care lovește atât oamenii cât și animalele.

Din aceste cazuri, ca și din altele pe care nu le-am enumerat, constatăm că în Vechiul Testament epidemia este o formă de pedeapsă. De multe ori epidemia apare ca o componentă a unui dezastru de proporții mult mai mari. Câteodată epidemia îi pedepsește pe dușmani, salvându-i pe evrei, cum au fost asirienii care asaltau Ierusalimul, dar nu numai ei. Ea poate duce chiar la dispariția unor popoare, cum s-a întâmplat cu babilonienii și cu alte popoare vecine care au atacat țara.

Vreau să închei cu o remarcă care mi se pare esențială. Eu nu susțin că în Vechiul Testament ar exista vreo aluzie la evenimentele din zilele noastre, chiar dacă unii oameni sunt de altă părere. Eu nu cred în așa-numitul „Cod Biblic” care ar prooroci epidemia actuală. Această idee apare în unele cărți pe care le-am citat în articolul trecut.

[Un lucru pot spune cu certitudine: încă din vremuri foarte vechi oamenii au înțeles enorma primejdie care se ascunde în răspândirea epidemiilor, lucru pe care și astăzi mulți nu sunt în stare sau nu vor să înțeleagă.](#)

Articol publicat în: [Revista Baabel, Aprilie 2020](#)

Evrei români care au contribuit la construcția

Israelului modern: Şmuel Cohen

Şmuel Cohen (sau pe numele purtat în Moldova, Samuel Kogan) s-a născut în anul 1870, în comuna Ungheni din Basarabia, nu departe de Iaşi, pe malul Prutului.

La sfârşitul sec. al XIX-lea Ungheni era o aşezare românească din Moldova de dincolo de Prut, cu o majoritate etnică evreiască. Rezultatele recensământului din 1897 au fost: 1136 evrei, 456 români, 72 ucraineni, 58 ruşi şi 17 polonezi. Evreii erau de două ori mai mulţi ca toţi ceilalţi la un loc.

În anul 1887 a făcut aliya şi s-a aşezat în *moshava* (colonia) Rişon LeTion, unde a cumpărat un teren agricol de 22 *dunam* (2,2 hectare). A învăţat să cultive viţa de vie şi aceasta i-a devenit meseria. Era cunoscut în *moşava* pentru talentul lui la muzică. Cânta la vioară şi fusese poreclit Stempenyu, după un clarinetist de klezmer. personajul unei nuvele a marelui scriitor idiş Şalom Aleichem. În *moşava* s-au făcut mai multe încercări de a pune pe muzică poezia *Hatikva* (speranţa) a lui Naftali Herz Imber.

A încercat şi el, bazându-se pe melodiile populare româneşti pe care le cunoştea de acasă. S-a căsătorit cu Minia Pepermeister din Vilnius, Lituania şi au avut o fiică pe nume Ida.

Din ziua în care a intrat în Rişon LeTion, neobositul Şmuel Cohen a desfăşurat o susţinută activitate publică. A fost membru în multe organizaţii, printre care "Bnei Brit" (prima organizaţie care şi-a ținut şedinţele în ebraică) şi "Bnei Moşe" (au încurajat "sionismul cultural", înfiinţând şcoli). A fost membru şi în organizaţii care se ocupau cu achiziţionarea de pământuri. În 1889 a fost printre fondatorii organizaţiei Hakeren Hakayemet LeRişon LeTion, care, deşi o organizaţie locală, a fost înfiinţată cu 12 ani înaintea organizaţiei naţionale Hakeren Hakayemet LeIsrael.

Când s-a înfiinţat colonia Rehovot, în 1890, s-a elaborat un program după care aşezarea să fie independentă, fără a depinde de ajutorul Baronului Rotschild şi a grupării "Hovevei Tion". În noua *moşava* s-a angajat voluntar (fără a fi retribuit) să-i înveţe pe muncitori să sape şi să scoată buruienile.

În anul 1891 s-au ținut la Yafo adunări în care s-a propus achiziţionarea de noi terenuri şi înfiinţarea de aşezări. Şmuel Cohen a fost foarte activ în aceste adunări şi a fost printre iniţiatorii acestor activităţi. El a fost şi foarte activ în deliberările ținute în casa liderului acestor adunări, Yehoşua Hankin, cunoscut ca cel mai activ partizan al liberalizării terenurilor. În plus Şmuel Cohen a participat la întâlnirea în care s-a hotărât înfiinţarea coloniei Nes Tiona. A fost printre primii membri ai filialei "Bnei Moşe", înfiinţată chiar acolo.

Ceva mai târziu industria vinului a intrat în criză, ca urmare a trecerii din patrimoniul baronului Rotschild în cel al baronului Hirsch şi al Societăţii Evreieşti pentru Aşezări (JCA). Şmuel Cohen a plecat pentru câţiva ani la Ungheni, unde a înfiinţat o şcoală în limba ebraică pentru fete. Mai târziu s-a întors în Rişon LeTion, unde a murit în 1940. Aici şi-a continuat activitatea în măsura în care vârsta şi sănătatea i-au permis-o. Dar vechea lui pasiune, muzica, i-a fost mereu alături. Într-un articol publicat în ebraică în săptămânalul "Bustanai" din 6 noiembrie 1938, el povesteşte cum a adaptat o melodie la cuvintele poeziei *Hatikva*:

"În 1877 fratele meu mai mare, Tvi, a încercat să cultive grâu pe pământurile coloniei Yisud Hamaala (lângă Roş Pina). În zilele acelea se afla la Roş Pina Naftali Hertz Imber. El i-a dat fratelui meu volumul lui de poezii cu o

dedicație frumoasă. Fratele meu mi-a trimis acest volum în diaspora. Dintre toate poeziile, cel mai mult mi-a plăcut *Hatikva*. După puțin timp am făcut *aliya*. În patria mea eram obișnuiți să cântăm în cor cântecul românesc "Hăis-Cea". Când am ajuns la Rișon LeTion acum 50 de ani, am văzut că nu se cântă *Hatikva*. Eu am fost primul care a început s-o cânte după melodia pe care o știam. Asta este melodia care se cântă și astăzi în toate așezările unde se află evrei. La început nici cuvintele și nici melodia nu au avut mare succes. Noi cântam cântece mai frumoase. Cântam două cântece despre Rișon LeTion scrise tot de Naftali Herz Imber, *Hai, Rișon!* și *Mișmar Hayarden*, pe muzica lui Igli. Pe acesta din urmă voiam să-l facem imn național, nimeni nu se gândea la *Hatikva*."

Cum a devenit *Hatikva* imn național?

În anul 1886 a apărut în ziarul HaTvi din Ierusalim, editat de Ben Yehuda și redactat ani de zile și de românul David Yudelovitch, un anunț semnat de Naftali Hertz Imber, în care autorul caută un editor pentru cartea lui de poezii intitulată „Barkay”. Cartea a apărut în același an și conținea poezii dedicate tuturor noilor colonii; multe dintre ele au început să fie cântate. Imber, originar din Galiția, a scris *Hatikva* în 1877, în casa unui bun prieten, la Iași. Deci nu doar melodia, ci și cuvintele au legătură cu România. Prima încercere de a pune versurile pe muzică a fost făcută de pionierii veniți în 1882, dar nu a reușit. A doua a fost a lui Israel Belkiner din Rișon LeTion. El a apelat la un prieten, Leon Igli din Zichron Yaakov, care era și compozitor, ca să scrie o melodie pentru *Hatikva*, dar melodia lui a fost prea complicată și oamenii nu au reușit să o cânte. După un an, la Rișon LeTion, au început să-l cânte pe melodia pe care o folosim și astăzi. Nimeni nu știa de unde vine. S-a presupus că e vorba despre o parte a poemului simfonic *Vltava* a lui Smetana. Dar adevărul este cel descris de Șmuel Cohen: la origine a fost un cântec popular moldovenesc, ale cărei sonorități sunt inconfundabile.

La primele congrese sioniste nu se cânta niciun imn. La congresul al patrulea, ținut la Londra în 1900, s-a cântat imnul național al Marii Britanii. Înainte de cel de al cincilea congres, Imber le-a propus organizatorilor să se cânte *Hatikva*. Dar abia al șaselea congres, din anul 1903, s-a încheiat cu intonarea *Hatikvei*. În toți acești ani s-au făcut și o serie de schimbări în textul poeziei. Ultima schimbare a fost făcută în anul 1905 de un profesor din Rișon LeTion. Cu toate acestea, disputa privind cântecul care ar trebui să fie imnul național a continuat chiar și după proclamarea independenței în 1948. În orice caz, la al 18-lea Congres Sionist din 1933, care era pe atunci un fel de parlament evreiesc, s-a luat decizia: "Congresul hotărăște ca, după o tradiție de mulți ani, steagul albastru-alb să devină steagul Organizației Sioniste Mondiale (care era un fel de guvern al evreilor înainte de crearea statului), iar *Hatikva* să fie imnul național al poporului evreu”.

Dar ce să vezi? După înființarea statului Israel, poziția *Hatikvei* ca imn național nu a fost consfințită de nicio lege și timp de 70 de ani s-a cântat un imn național care, deși îndrăgit de toți locuitorii evrei ai țării, era oarecum „illegal”. Abia acum, în 2018, imnul și steagul au fost adoptate formal prin "Legea Națiunii”.

Evrei români care au contribuit la construcția Israelului: Sara Aaronsohn, eroina mișcării de rezistență NILI

În mai 2019 am publicat în Baabel un articol despre marele agronom Aaron Aaronsohn. <https://baabel.ro/2019/05/evrei-romani-care-au-contribuit-la-constructia-israelului-aaron-aaronsohn-primul-israelian-din-epoca-moderna/>

[Acum voi scrie despre sora lui, Sara.](#) Împreună cu familia și câțiva prieteni apropiați, Sara și Aaron Aaronsohn au întemeiat una din cele mai mari organizații de spionaj pro-britanice din Orientul Apropiat din timpul Primului Război Mondial

Familia Aaronsohn, originară din Bacău, s-a stabilit în Eretz Israel în 1882. Evreii din România veniți în primul val de imigrație au fost printre întemeietorii coloniilor Zichron Yaakov, Rișon LeTion și Roș Pina. Familia Aaronsohn, se ocupa de agricultură, dar erau implicați și în chestiuni de securitate a evreilor și în chestiuni politice. Familia avea patru fii, Aaron, Tvi, Șmuel și Alexander și două fiice, Sara și Rivka. În timpul Primului Război mondial, ei au înființat în casa lor din Zichron Yaakov organizația NILI menită să-i ajute pe britanici în războiul contra Imperiului Otoman.

Fiii familiei Aaronsohn

Cel mai cunoscut este primul, Aaron, despre care am mai scris. El a găsit strămoșul sălbatic al grâului, o descoperire care i-a adus faima. El a participat la activitățile de spionaj ale grupului NILI și a intrat și în politică. Și-a găsit moartea în 1919, într-un accident tragic, când un avion militar britanic s-a prăbușit în Canalului Mânecii.

Cel de al doilea, Tvi, este cel mai puțin cunoscut din toți frații. Toată viața a fost agricultor. El a acționat în Galileea, a înființat două colonii și a contribuit la dezvoltarea altora. După descoperirea organizației NILI, el a fost arestat și torturat. Tvi a murit în 1929, la vârsta de 51 de ani.

Următorul frate, Șmuel, a absolvit școala agricolă Mikve Israel, încheindu-și apoi studiile de agronomie în Algeria. La întoarcere a lucrat alături de fratele său mai mare, Aaron, la ferma agricolă de cercetare de la Atlit. El a fost singurul din familie care nu a participat la activitățile de spionaj al grupului NILI. A trăit până în 1950.

Ultimul dintre frați, Alexander, a învățat la școala condusă de marele educator și lingvist Ițhak Epstein din Roș Pina, iar în 1910 a plecat la studii în SUA. Încă din 1915, împreună cu Aaron și cu prietenul familiei, Avșalom Feinberg, a căutat să facă legătura cu britanicii pentru a contribui la eliberarea țării de sub jugul otoman. Alexander s-a înrolat în armata britanică în serviciul de spionaj. Pentru serviciu excepțional în spatele liniilor inamicului a fost înaintat la gradul de căpitan și decorat de regele George V. În anii 1930, în timpul atacurilor arabilor în frunte cu muftiul Amin El-Husseini, prietenul lui Hitler, el a fost o sursă de informații extrem de importante pentru britanici. Alexander era și un om al cărții: a scris în reviste și a publicat cărți. A murit în Franța, la Nisa, în 1948, cu două luni înainte de întemeierea statului Israel, pentru care luptase toată viața.

Rivka Aaronsohn, mezină a familiei, a fost o personalitate deosebită, simbolul iubirii romantice de la începutul erei moderne în Ereț Israel. Logodnicul ei, Avşalom Feinberg, era un tânăr chipeş, prieten al familiei și unul dintre întemeietorii organizației NILI. Povestea lor a intrat în panteonul marilor iubiri.

El i-a scris una din cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura ebraică. Poezia *Elef neşikot* (o mie de săruturi) a fost scrisă în decembrie 1910, ca început al unei scrisori de dragoste.

O mie de săruturi, iubita mea

Aşa îşi termină îndrăgostiţii scrisorile către iubitele lor O mie de săruturi, iubita mea

Aşa îmi încep eu scrisoarea către tine, iubita mea. Vai, cât îmi doresc să te sărut

O mie de săruturi, iubita mea.

Pe această poezie se bazează şlagărul *Elef neşikot*, devenit faimos în interpretarea lui Yehoram Gaon. Textul a fost scris de Mirit Şem Or, iar muzica de Țvika Pik. https://youtu.be/TZxqzG0_fKo

În 1917 Avşalom Feinberg a fost ucis în drum spre Egipt, într-o acțiune a organizației NILI. Rivka i-a rămas credincioasă toată viața și nu s-a căsătorit niciodată. Până la moartea ei din 1981, Rivka s-a dedicat păstrării amintirii familiei sale, a organizației NILI și a locului unde s-a născut și a trăit: Zichron Yaakov.

Sara Aaronsohn, fiica cea mare a familiei, s-a născut la Zichron Yaakov în 1890. La fel ca frații ei, a terminat școala locală, excelând la studiul limbilor, dar și la istorie, cunoașterea Bibliei și literatură franceză. În primăvara anului 1914 ea s-a căsătorit cu Haim Avraham, un negustor înstărit, originar din Bulgaria. Cuplul a trăit la Istanbul. Sara a păstrat legături strânse cu membrii familiei și cu prietenii. Între timp a început Primul Război Mondial. Scrisorile erau citite de cenzura otomană. Încă de atunci Sara și-a dovedit talentul pentru acțiuni subversive. Ea a găsit un mod de a scrie adevărul despre situația din Imperiul Otoman fără știrea cenzurii. Textul secret îl scria pe plic și îl acoperea cu timbrele. Scrisorile i le-a trimis surorii ei mai mici, Rivka, și i-a dat de înțeles printr-o aluzie în limba franceză: „Dacă te interesezi de flori și plante, uite-te după *bul* și o să găsești soiuri noi.” (În ebraică *bul* = timbru, iar în franceză este prescurtarea de la *boulevard*.) Cenzorul turc nu a înțeles. Rivka a scos timbrele și corespondența a continuat pe această cale.

Căsnicia nu a fost prea reușită, Sara și-a părăsit soțul și a căutat să se întoarcă la familia ei – ceea ce nu era simplu pe vreme de război, mai ales că pe atunci în Imperiul Otoman (și nu numai), o femeie nu putea călători singură. Spre norocul ei, un membru al organizației *Haşomer* tocmai venise la Istanbul pentru a încerca să-i elibereze pe soții Israel și Mania Şohat, conducătorii organizației, care fuseseră exilați de turci. Misiunea lui a eșuat, dar Sara și-a găsit în el un însoțitor. Pe drum, ei au fost martori la genocidul armean și Sara a înțeles că aceeași soartă i-ar putea aștepta pe evrei. Acesta a fost principalul motiv pentru care a hotărât să se opună turcilor și să sprijine forțele britanice.

Cei doi prieteni, Aaron Aaronsohn și Avşalom Feinberg, doreau și ei să-i ajute pe britanici să elibereze țara de jugul otoman. Ei au înființat organizația clandestină NILI care avea ca scop să spioneze în favoarea britanicilor, adunând informații despre trupele otomane. Sara li s-a alăturat, începându-și astfel activitatea în domeniul spionajului, iar după moartea lui Avşalom, ea i-a luat locul în conducerea organizației, împreună cu Iosef Lişanski. Sara aduna informațiile și se îngrijea de activitatea agenților și de finanțarea lor, dar fiind bolnavă de malarie, ea nu putea călători pentru a ține legătura directă cu agenții răspândiți în toată țara. Totuși ea a condus în același timp și ferma de la Atlit și l-a îngrijit pe tatăl ei.

Cea mai mare problemă o reprezenta ostilitatea populației locale, care se temea că turcii vor descoperi rețeaua de spionaj și ca urmare toți evreii din țară vor avea de suferit. Conducătorii coloniei Zichron Yaakov au rugat-o să înceteze acțiunile de spionaj, dar ea a refuzat net.

Ea a condus organizația timp de nouă luni. Majoritatea informațiilor au fost transmise prin intermediul unei nave britanice. Dar pentru a nu depinde exclusiv de britanici, ea a folosit și porumbei mesageri. Metoda a funcționat

perfect, până când unul dintre porumbei a poposit tocmai în curtea comandantului turc al orașului Cezareea, care ținea și el porumbei voiajori. Acesta s-a mirat să vadă un porumbel străin cu un mesaj legat de labă. Pe hârtie erau semne ciudate, scrisoarea fiind criptată. Comandantul a devenit suspicios. Sara a aflat, a distrus porumbeii, precum și documentele.

Între timp Avshalom Feinberg dispăruse, iar Naaman Belkind, vărul lui, a plecat în căutarea lui. Turcii l-au prins când încerca să treacă linia frontului și l-au ținut la arest timp de trei zile, dar el nu a divulgat secretele legate de NILI. Turcii erau gata să-l elibereze. Dar din păcate familia lui i-a trimis un palton, fără să știe că în buzunar era o listă a activităților organizației NILI, precum și o listă cu numele și adresele tuturor participanților.

Membrii NILI au înțeles că se apropie sfârșitul. Sara a distrus ultimele documente. Câteva zile mai târziu, în perioada sărbătorii de Sucot, turcii au asediat Zichron Yaakov. Numai Iosef Lișanski a reușit să fugă. La început i-au arestat pe tatăl ei și pe fratele ei, Țvi, apoi au arestat-o și pe ea. Toți au fost torturați. Turcii voiau să afle despre activitatea organizației, despre colaboratorii ei și mai ales ce informații au fost transmise britanicilor.

Sara a fost torturată trei zile în șir. Ea și-a asumat întreaga răspundere, încercând să-i scape pe tovarășii ei. A treia zi, când trebuia să fie transferată la Nazaret pentru continuarea investigațiilor, turcii i-au permis să treacă pe acasă ca să se spele. Ea a intrat în casă încătușată, dar dreaptă. A scos pistolul din ascunzătoarea din baie și s-a sinucis. Trei zile s-a zbătut între viață și moarte, dar nu a dezvăluit nimic turcilor.

Sara a fost înmormântată alături de mama ei. În 1956, sora mai mică, Rivka, a transformat casa părintească din Zichron Yaakov într-un muzeu al familiei Aaronsohn și al organizației NILI. Se poate vedea corespondența, ascunzătoarea unde a fost pistolul, ultima scrisoare a Sarei și multe alte obiecte din această extraordinară familie.

De la NILI la Mosad

Familia Aaronsohn, o familie de evrei orășeni au emigrat din România într-o provincie a Imperiului Otoman și au început o viață de agricultori într-o regiune mlăștinoasă, total nepotrivită agriculturii. În pofida tuturor greutăților, imigranții de la sfârșitul secolului al XIX-lea au pus bazele agriculturii israeliene moderne. Tradiția organizației NILI a fost continuată mai târziu de unul din cele mai performante sisteme de informații din lume, de la care toate celelalte încearcă să învețe. Această organizație a fost condusă de o femeie tânără, fiica cea mare a familiei, Sara, care și-a dat viața pentru acest scop nobil. O eroină și o patriotă desăvârșită.

Cu aceste fapte eroice au justificat sensul numelui de NILI, o abreviere a dictonului biblic *nețah israel lo ieșaker* „Cel ce este tăria lui Israel nu minte” (1Sam. 15:29).

A apărut în revista Baabel, decembrie 2021

Evreii și studiul Vechiului Testament

Citind interesantul articol al lui Lucian-Zeev Herșcovici „Iudaism în Israel” din revista *Baabel* (<https://baabel.ro/2022/06/iudaism/>) mi-am amintit că demult intenționam să scriu despre acest subiect, mai ales că nu sunt de acord cu concluziile lui.

Câteva cuvinte despre terminologie. În ebraică Vechiul Testament este cunoscut sub mai multe denumiri. Numele tradițional *Mikra* (citire) este folosit atât în cercurile religioase, cât și în școli și universități. Numele de *TaNaCh* este o abreviere, un acronim al celor trei părți care îl compun: *Tora* (Legea), *Neviim* (Profeții) și *Ktuvim* (Scrierile). Acesta este numele folosit de obicei în cercurile laice.

Începutul studierii acestei cărți coincide cu începutul educației evreiești. Citim despre aceasta în cartea 2Cronici cap. 17: 7, 9. *În al treilea an al domniei lui [867 î.e.n., regele Iosafat] i-a chemat pe prinții săi[...] să se ducă să-i învețe pe oameni în orașele lui Iuda [...] Ei au învățat pe oamenii în cetățile lui Iuda, având cu ei cartea Legii lui Dumnezeu. Au străbătut toate cetățile lui Iuda și au învățat pe oameni[...].*

De atunci poporul evreu studiază fără încetare această carte. Modul de învățare și cel de predare s-au schimbat, chiar interpretarea textului nu mai e aceeași – dar studiul a rămas.

Au fost câteva perioade în care studiul s-a întrerupt, de exemplu perioada exilului, după căderea primului Templu (586 î.e.n.). La întoarcerea din exil, poporul uitase cartea și a fost nevoit să o învețe din nou. (Oare așa se întâmplă și astăzi cu evreii din diaspora?) Iată cum este descrisă revenirea la învățătură (cca. 457 î.e.n.): *Și preotul Ezra a adus Legea înaintea adunării [...] și a citit din ea cu voce tare. Era întâia zi a lunii a șaptea. [...] Tot poporul asculta cu atenție citirea cărții Legii* (Neemia 8:2-3).

Până spre sfârșitul primului mileniu, *Tanach* era cartea de bază care se învăța în școli. În ebraică școala chiar se numește *bet sefer*, „casa cărții”. Situația s-a schimbat pe la începutul celui de al doilea mileniu – evreii așkenazi au pus tot mai mult accentul pe studiul Talmudului, în detrimentul învățării metodice *Tanach*-ului, limitându-se la citirea pericopei săptămânale din Tora și Profeți. Până astăzi metoda de studiu a evreilor ultra-religioși este una automată, care promovează mai ales abilitatea de a citi din sulul de Tora și nu înțelegerea aprofundată a textului. Evreii sefarzi studiau *Tanach*-ul, dar și acesta era un studiu automat.

Prin anii 1770-1780 a început în Germania mișcarea *Haskala* („educație”), de emancipare a evreilor. Era o ramură a mișcării europene a iluminismului. Ea a marcat începutul consolidării iudaismului modern în toate aspectele culturii și identității evreiești. Un loc important în acest proces îl ocupă educația, literatura, inclusiv textele sacre, limba și ideologia.

Emanciparea a adus după sine și schimbări în studiul *Tanach*-ului. Acestea au avut loc de-a lungul secolului al XIX-lea și în secolului XX, sub influența mai multor factori.

Primul este apariția sistemului de analiză critică a textului biblic, un sistem științific, rațional, bazat pe istorie și arheologie, care s-a dezvoltat odată cu răspândirea iluminismului. Cu toate că a fost inițiat de biserica protestantă, acest sistem a ajuns la concluzii care nu erau pe placul teologiei creștine – și nici a celei evreiești.

Al doilea factor a fost angajamentul exponenților mișcării *Haskala* de a readuce studiul *Tanach*-ului în centrul educației evreiești. S-au scris romane, piese de teatru, precum și studii științifice care comparau diferite aspecte din *Tanach*, de exemplu flora și fauna, cu realitatea din Palestina contemporană. Evreii religioși, care se

Împotriveau studiului *Tanach*-ului, au pus și mai mult accent pe studiul Talmudului în școlile religioase. Dacă un student încerca să învețe *Tanach*, era exmatriculat. Astfel poetul național H. N. Bialik a fost dat afară din faimoasa *yeșiva* din Volozhin, Lituania, iar cel mai mare scriitor clasic evreu, Mendele Mocher Sfarim, a fost exmatriculat chiar de două ori, din *yeșiva* din Slutsk și din cea din Vilna.

Studiul *Tanach*-ului în Israel a fost influențat de mișcarea sionistă, pentru care *Tanach*-ul era cartea de bază. Grupurile religioase, care se împotriveau mișcării sioniste, au găsit astfel încă un argument pentru a se îndepărta de studiul *Tanach*-ului. Lumea evreiască din diaspora era foarte diferită de cea descrisă în *Tanach*. Ei preferau Talmudul, care a fost compus în Babilon, în diaspora și pentru diaspora. *Tanach*-ul conține tot ce nu aveau evreii în diaspora: un stat condus de un rege, o armată proprie, construcții de mari proporții, războaie, politică...

Chiar dacă erau socialiști, extremiști de stânga, David Ben Gurion și camarazii săi vedeau în *Tanach* o bază istorică și morală, un ideal pentru întemeietorii statului Israel.

În Israel, fiecare elev primește un *Tanach*. În armată fiecare recrutar primește încă unul. Studiul *Tanach*-ului este materie obligatorie în toți cei 12 ani de școală și (cel puțin deocamdată) se cere la bacalaureat. Există și grupuri de studiu pentru adulți. Cel înființat de Ben Gurion pe lângă biroul primului ministru mai funcționează și astăzi – și nu e singurul! Grupuri de studiu există în biroul președintelui statului, în Knesset, în diverse întreprinderi și instituții. Oricine poate învăța zilnic un capitol în cadrul programului „929”, prin radio, televiziune și pe toate rețelele de socializare. (929 se referă la numărul capitolelor din *Tanach*.) De exemplu eu primesc zilnic un pachet de articole și lecții despre capitolul zilei pe WhatsApp și un altul pe mail. Totul se găsește și pe YouTube.

Aceste inițiative sunt conduse de evreii naționaliști-religioși, cei pe care Lucian îi numește „tradiționaliști”. Ei sunt cei care poartă *kipa* croșetată, mulți dintre ei stau în Cisiordania, teritoriu ocupat de Israel din 1967. Iar ultra-religioșii învață doar Talmud.

În ultimii ani se simte o reîntoarcere a unei mari părți a populației la valorile evreiești tradiționale. Cel mai clar este adoptarea în masă a hranei cașer. Tot mai multe restaurante devin cașer, altfel și-ar pierde clienții. La fel se întâmplă și cu studiul *Tanach*-ului.

În încheiere o mică confesiune: spre deosebire de colegii baabelieni, eu am predat 55 de ani materii umanistice, printre ele și *Tanach*, la un liceu laic, la un liceu religios al mișcării Bnei Akiva, la universitate, cât și la grupuri de adolescenți creștini, evrei și musulmani. În ultimii ani am predat și unor studenți români pe ZOOM. Această experiență care a început în 1970 îmi permite să cunosc mai bine problemele de predare a acestei materii greu de modernizat.

Eu am învățat la ambele extreme: pe de o parte la liceu laic și la universități din Israel și la Yeshiva University din New York, iar pe de altă parte, în copilărie, în învățământul religios tradițional, la *heder* și mai târziu în două *yeșivot*, una a marelui rabin Lau, iar cealaltă Brisk.

Este adevărat că unii au ideea preconceptută că *Tanach*-ul este legat de respectarea strictă a preceptelor religioase. Studenți ultra-religioși se interesează mai ales dacă profesorul și-a făcut cum trebuie rugăciunea de dimineață. Alții îl întreabă pe rabin dacă ce i-a învățat profesorul „eretic” este corect. Există și diferențe „geografice” – în principiu este mai ușor să predai *Tanach* la Ierusalim decât la Tel Aviv. Dar dacă materia este predată într-un mod interesant și atrăgător, majoritatea elevilor și studenților învață cu plăcere.

Pe acest subiect am scris zeci de articole în diferite limbi, precum și câteva cărți. În ultimii ani am adăugat și numeroase articole în limba română, care pot fi găsite pe internet.

Articolul a apărut în revista „Baabel”, iunie 2022

Gânduri de cititor și de autor

Aș vrea să prezint reacțiile mele la unele idei pe care le-am citit și le-am scris în *Babel*. Mă refer doar la chestiuni la care mă pricep; niciodată nu mi-aș exprima părerea în legătură cu ceva ce nu cunosc în profunzime. Prefer să dedic acestui subiect un articol întreg, decât să scriu comentarii nesfârșite.

Ca cititor

În serialul lui Tiberiu Roth, despre istoria poporului evreu, așa cum rezultă din Vechiul Testament, mă jenează felul în care este tratat textul biblic și istoria care rezultă din el. Am impresia că autorul nu își dă seama că tratează un text vechi trei mii de ani, scris într-un stil aparte, nu o carte de istorie contemporană. Vechiul Testament, ca și Noul Testament, texte sacre pentru foarte mulți oameni, sunt scrise într-un stil mistic unde subtextul este de obicei mai important decât textul însuși, ca întotdeauna în literatura bună. Prin analogie, cineva care nu înțelege cele scrise între rânduri de Eminescu, Coșbuc sau Caragiale, mai bine să nu explice cele scrise. Chiar și literatura pentru copii, cum ar fi *Micul prinț* sau poveștile fraților Grimm, nu poate fi înțeleasă dintr-o lectură superficială. Cu atât mai mult textele originale – Vechiul Testament în ebraică și Noul Testament în greacă. Ele conțin mesaje ascunse, pe care înțelepții încearcă să le descifreze de aproape două mii de ani. Fiecare literă e importantă, chiar și cuvintele care par să lipsească.

Înțelepții evrei au înțeles de peste două mii de ani că acest text sacru și mistic ascunde printre rânduri un mesaj greu de descifrat. Așa s-a născut cartea *Sitrei Tora* (Tainele Torei) din *Cabala*. Ceva mai târziu a apărut *Sefer Yetira* (Cartea creației), care caută în litere taina creației. După credința evreiască, Dumnezeu a creat lumea prin cuvinte, deci secretul se ascunde în cuvinte. La prima vedere *Sefer Yetira* pare o carte de fonetică și chiar conține reguli legate de vocale și consoane. O parte din *Cabala* se ocupă cu descifrarea acestui secret. Printre altele ea susține că la origine alfabetul a avut o literă în plus, care a dispărut și de aceea nu mai putem descifra aceste taine. Pentru a-i convinge pe cei care se îndoiesc, câțiva matematicieni religioși au construit cu ajutorul calculatorului un cod care, după părerea lor, dezvăluie aceste taine. Cine știe cât adevăr conține, chiar dacă numerele se potrivesc.

Pentru a înțelege textul biblic nu este nevoie de un cod sau de o literă pierdută, ajunge o citire atentă a textului, poate și a unor comentatori care explică anumite aspecte. Dar să ne referim la textul biblic ca la un manual de istorie de clasa a șaptea, fără a înțelege cauze, intenții și proceduri istorice, este foarte superficial, poate chiar

periculos.

Voi aduce două exemple din ultimul material despre evreii din Israel și diaspora. Primul este locul lui Iș-Boșet în politica vremii. Articolul dă impresia că el ar fi fost un rege adevărat, la fel ca tatăl său, Saul. Dar citind cu atenție textul biblic, vedem că situația nu este deloc așa. Iș-boșet apare abia în versetul 8 din cap. 2 din 2Samuel. Este posibil ca scriitorul cărților lui Samuel să-l fi „uitat” pe unul din fiii regelui Saul de-a lungul întregii cărți 1Samuel și a primului capitol din 2Samuel, când ceilalți trei frați sunt amintiți de nenumărate ori? Felul în care un nume este pomenit sau nu, este semnificativ. Este clar că el era un personaj lipsit de importanță în istoria Israelului, în primul rând pentru că nu era luptător. Era inadmisibil ca regele să nu iasă la război însoțit de fiii lui. Dar Iș-Boșet pare să fi fost un papă-lapte, care nu era în stare să țină

în mână o sabie. La prima apariție a lui Abner, în 1Samuel 10:14, acesta este prezentat ca „unchiul lui Saul”, ca să înțelegem că este un membru al familiei regale. Marele erou Abner Ben-Ner îl folosește pe Iș-Boșet ca pe o marionetă. În cap. 2 din 2Samuel, faptele lui Abner sunt descrise în cuvinte foarte dure. Abner „l-a luat pe Iș-Boșet” și „l-a trecut la Mahanaim”. Dar verbul *heevir* este folosit pentru mutarea unor obiecte neînsuflețite! Un rege adevărat nu și-ar fi stabilit capitala la Mahanaim, dincolo de Iordan, departe de locurile natale ale lui Saul. În cap. 3 din 2Samuel, Abner îl detronează pe Iș-Boșet.

Numele lui Iș-Boșet apare o singură dată în tot capitolul. După părerea mea, acest personaj nesemnificativ nu ar fi trebuit amintit decât cel mult în câteva cuvinte. Încă nici nu m-am referit la conotația negativă a numelui său (om de rușine), care trebuie să influențeze și ea modul în care înțelegem evenimentele.

Al doilea episod de care aș vrea să vorbesc este David și Bat-Șeba. El poate fi descris ca un eveniment monden: o celebritate se încurcă cu o femeie frumoasă, măritată, și o lasă gravidă, dar ar fi o prezentare superficială. Dacă pretindem că expunem evenimentele din punct de vedere iudaic, trebuie să luăm în seamă consecințele fiecărui pas. David a comis într-adevăr un păcat grav, pentru care este pedepsit. Cum se poate că un om care a comis păcate fără număr este văzut nu numai ca cel mai mare rege al evreilor, ci și strămoșul viitorului Mesia?

Mulți consideră cap. 11 din 2Samuel ca pe cel mai greu capitol din întreg Vechiul Testament. În Talmud găsim diferite încercări de a reduce gravitatea păcatului lui David. În primul rând, Bat-Șeba ar fi fost o femeie divorțată, dar știm că luptătorii lui David depuneau un certificat de divorț, altfel, dacă mureau în război și trupul nu era găsit, soțiile ar fi rămas *agunot* (nici văduve și nici divorțate) și nu s-ar fi putut recăsători. Bat-Șeba era exact în această situație. Al doilea fapt, poate mai grav, este că Urie, soțul ei, a încălcat porunca regelui de a se întoarce acasă, deci era rebel. Nu poți pretinde că din patriotism și solidaritate (cap.11 versetul 11) încalci porunca regelui. Și limbajul folosit de el sună a rebeliune. Al treilea argument spune că după legea iudaică ei nici nu erau căsătoriți, el fiind hetit, unul din cele șapte neamuri din Canaan cu care evreii nu au voie să se căsătorească (Deuteronom 7:1-3). Încă un punct important în favoarea lui David este în capitolul următor, 12, când profetul Natan îi aduce parabola despre mielușeaua omului sărac. Acesta episod s-a petrecut un an după ceea ce s-a întâmplat între David și Bat-Șeba. El a avut timp să reflecteze și să se potolească. Și într-adevăr Psalmul 51 „când a venit la el profetul Natan”, fără care nu putem judeca păcatul lui David, arată cum trebuie făcută confesiunea și pocăința. Tot așa cerem și noi iertare în fiecare an de Roș Hașana și Iom Kipur. Talmudul se referă la scrierea psalmilor ca la o parte a procesului de pocăință al lui David.

Se poate vorbi foarte mult despre acest episod, dar mă opresc aici. Sunt sigur că dacă vrem să descriem evenimente istorice trebuie să luăm în considerație amănuntele aflate la suprafață, dar mai ales pe cele ascunse între rânduri.

Ca autor

În ultimul meu articol m-am referit doar la sensul cuvintelor *galut* și *gola*. Însă comentariile au mers mult mai

departe și s-au referit la aspectele lor istorice, filosofice și practice. Nici de data aceasta nu intenționez să dezvolt acest subiect. Voi sublinia doar două puncte care mi se par neclare și chiar necunoscute de mulți cititori.

Prima este că *galut* este văzut de credincioșii evrei ca o pedeapsă groaznică, dată întregului popor. În afara suferințelor fizice și psihologice, se spune că o dată cu poporul evreu a părăsit țara și Dumnezeu. După credința evreiască, Dumnezeu se află în Israel doar dacă își are Templul lui – cu toate că el se află tot timpul în inima noastră – și dacă poporul lui se află pe pământul țării. Această percepție implică o anumită obligație de a rămâne în *galut* până la reconstruirea Templului. Această ecuație a fost schimbată de mișcarea sionistă, care susține că mai întâi poporul trebuie să se întoarcă pe meleagurile sale natale. Și mișcarea sionistă-religioasă a abordat această idee, făcând în același timp pregătirile pentru construirea celui de al Treilea Templu, inclusiv acces pe Muntele Templului, care le este interzis evreilor. Până astăzi mai sunt grupuri de evrei extremiști care nu vin în Israel nici măcar în vizită, ca de exemplu adepții Rabinului din Satmar (Satu Mare) – bătrânul – care nu a fost niciodată în Israel.

Ultimul mare Rabin al mișcării Habad și-a asumat sacrificiul de a rămâne în *galut* la New York pentru ca alții să poată stea în Israel. Cu alte cuvinte, *galut* nu e doar o pedeapsă, ci și obligația de a nu ne întoarce în țara promisă până când nu se întoarce și Dumnezeu. Asta spun evreii când repetă *Başana habaa biruşalaim habnuia* (la anul la Ierusalim, cu Templul reconstruit).

A doua temă pe care vreau s-o menționez pe scurt este felul în care unii dintre evrei din *galut* au reușit să iasă din această capcană. Până la mijlocul secolului al XVIII-lea, mai ales în Europa centrală și de răsărit, evreii trăiau în ghetouri din care era aproape imposibil de ieșit. Aceste cartiere închise au fost construite printr-o înțelegere tacită între evrei și creștini. Evreii preferau să fie închiși de teama ispitelor lumești – unii refuză până astăzi să învețe matematică, științe, limbi, literatură. După ei, toate cunoștințele omenirii se află în Talmud. Mulți încearcă să se închidă și astăzi în ghetouri virtuale.

Mișcarea *Hascala* (Iluminism) din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a creat breșe din ce în ce mai mari în zidurile ghetourilor. Timp de 150 de ani înțelepții au încercat să adapteze limba ebraică la științele moderne. Astfel știința devenea accesibilă oricărui evreu dornic să învețe. În secolul al XIX-lea, acești evrei, care au rămas religioși în felul lor, s-au adaptat lumii moderne, de la îmbrăcăminte și până la cunoașterea limbilor străine. Principiul a fost exprimat de poetul I.L.Gordon: „Fii om când ieși afară și fii evreu la tine acasă”. Mulți evrei din *galut* trăiesc după această regulă: afară se îmbracă, se comportă și trăiesc ca oamenii din jur, iar acasă își păstrează tradițiile: mănâncă cașer, aprind lumânări de Șabat și de Hanuca și merg la sinagogă de sărbători.

Articolul a apărut în Baabel, Noiembrie 2020